

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1929.

Andra kammaren.

Nr 27.

Tisdagen den 16 april.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 9 och den 10 innevarande april.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 42—50, jordbruksutskottets utlåtanden nr 36—38 och andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

§ 3.

Härefter föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslutning till en av Nationernas förbunds församling under dess nionde ordinarie möte i Genève i september 1928 till antagande förordad generalakt med bestämmelser om förlikning, skiljedom och rättsligt avgörande av internationella tvister.

*Ang.
en av Natio-
nernas för-
bund föror-
dad general-
akt rörande
internatio-
nella tvister.*

Därvid anförde:

Herr **Björck** i Kristianstad: Herr talman! Jag har biträtt konstitutionsutskottets enhälliga hemställan om antagande av den kungl. propositionen, och jag skulle därför kunna inskränka mig till att yrka bifall till denna hemställan. Men då jag icke gör detta utan ber att få begagna herr talmannens benägna tillstånd att yttra några ord, är det därför att jag anser, att det kan vara av gagn och värde, att vi i kammaren ägna någon uppmärksamhet även åt de utrikespolitiska frågorna. De förekomma mycket sällan, och de tillfällen de kunna giva till uttalanden i utrikespolitiska ämnen böra enligt min mening användas.

Vi intaga icke längre i Sverige samma ställning som förr. Förhållandena ha i grund förändrats efter vår anslutning till folkförbundet. Man kan icke säga nu som Adolf Hedin sade på sin tid, att den bästa utrikespolitik Sverige kan ha är att icke ha någon utrikespolitik alls. Ett sådant uttalande har intet sammanhang med den nutida verkligheten.

Vi ha samarbetat med de andra nationerna i folkförbundet, vi ha avslutat ett antal traktater med olika makter, och det kan inträffa sådant, som förekom härom dagen, nämligen att vi få att behandla en fråga, som vi anse vara av rent inrikespolitisk beskaffenhet och innebörd men som visar sig äga samband och beröring med de utrikespolitiska spörsmålen. Detta exempel visar, huru viktigt det är att vi göra klart för oss, att vi icke bara *ha* utan också *måste ha* en utrikespolitik. Vi måste här i riksdagen och ute bland folket lära oss att tillägna oss ett utrikespolitiskt tänkande. Ty detta kan också inverka på bedömandet av våra inrikespolitiska frågor.

Andra kammarens protokoll 1929. Nr 27.

Ang.
en av Natio-
nernas för-
bund förör-
dad general-
akt rörande
internatio-
nella tvister.
(Forts.)

Det är därför, som jag, herr talman, velat begära ordet, och jag skulle närmast vilja sysselsätta mig med det sammanhang, ur vilket den föreliggande generalakten framgått, och även med det samband, vari den kan stå till åtskilliga andra viktiga och betydelsefulla frågor.

Såsom framgår av motiveringen till den kungl. propositionen, har denna generalakt utarbetats inom folkförbundet och det är folkförbundet, som nu överlämnat densamma till de olika ländernas nationalförsamlingar. Folkförbundet är självt en fredsorganisation, och dess syfte är att förbereda och utarbeta en mera betryggande fredsordning. Detta arbete upptogs ganska tidigt inom folkförbundet, och det resulterade närmast i tillkomsten av Genèveprotokollet, vilket byggde på tre huvudprinciper, nämligen principen om skiljedom, principen om sanktioner — d. v. s. bestraffningar av de makter, som icke ställa sig den nya rättsordningen till efterrättelse — och slutligen principen om ömsesidigt stöd mot en angripande makt. Det förelåg i det hänseendet ett mycket omsorgsfullt utarbetat förslag. Man kan säga, att det var ett försök att skapa en ländernas och folkens gemensamma självförsäkring gentemot återfall i krig. Detta förslag, som framkom år 1923, föll på Englands motstånd. England sade nej; man kunde icke gå med på förslaget, och det var de engelska dominions, som därvid utgjorde hindret.

Det väckte mycken förstämning och mycket missmod överallt i fredsvänliga kretsar, då man fick underrättelse om att förslaget om Genèveprotokollet fallit, och många trodde, att därigenom hade det fredsarbete, som genom folkförbundet upptagits, fått en dödsknäck. Men redan vid folkförbunds-församlingen år 1924 utfärdade den radikale franske freds-presidenten Herriot lösen för det fortsatta fredsarbetet. Han sammanfattade denna lösen i tre ord: skiljedom, säkerhet och nedrustning. Och av allt som sagts om denna sak har det tydligt framgått, att han mycket starkt höll på ordningsföljden, sålunda först skiljedom, sedan säkerhet och därefter nedrustning. Då man inom folkförbundet upptog det fortsatta arbetet för freden, följde man väsentligen detta program. Men arbetet inriktades också på att söka så långt praktiskt var möjligt rädda innehållet i Genèveprotokollet, och man kan säga, att detta arbete icke varit förgäves, utan att det tvärtom avsatt synnerligen goda resultat. Locarnoavtalet är ingenting annat än Genèveprotokollet tillämpat i begränsad omfattning, och den generalakt, som nu ligger på bordet, är — kan man också säga — en spillra av Genèveprotokollet, därför att däri ingår principen om skiljedom. Vi ha nyligen behandlat ett annat internationellt aktstycke, nämligen Kelloggspakten, genom vilken makterna förbundit sig att fördöma kriget såsom medel för lösandet av internationella konflikter. Denna generalakt är en naturlig komplettering av Kelloggspakten på det sättet, att den vill anvisa fredliga vägar för att lösa de internationella konflikterna.

Ifrågavarande generalakt är utarbetad inom folkförbundet av en kommission, som kallas kommissionen för skiljedom och säkerhet. Denna kommission tillsattes av folkförbundet på direkt anhållan och framställning från den förberedande nedrustningskommissionen, vilken i går sammanträdde i Genève för att återupptaga sitt arbete. Vi se sålunda här, huru det ständigt och jämt förekommer ett visst samband mellan de tre huvudprinciper, som Herriot proklamerade i Genève år 1924, nämligen skiljedom, säkerhet och avrustning. Och det kan då för oss här i Sverige, där vi ganska mycket diskutera vår försvarsfråga, vara av intresse att se, huru den internationella nedrustningsfrågan ligger till. Vi ha utan tvivel läst i tidningarna i dag, huruledes ordföranden i denna kommission meddelat världen, att man får icke ställa några stora förhoppningar på kommissionens arbete vid det sammanträde, som nu börjar. Jag tror, att denna varning är mycket befogad. Nedrustningskommissionen har arbetat i två år utan att komma till något positivt resultat.

Den hade till uppgift allenast att utarbета grunder, efter vilka man sedan skulle fortsätta det egentliga nedrustningsarbetet. Men man har icke kommit längre, än att man konstaterat de stora och betydande motsättningarna makterna emellan. Man kan för närvarande icke se någon möjlighet att komma fram till en utjämning av dessa motsättningar.

Det har överallt i världen mottagits med mycket bekymmer, att nedrustningsarbetet går så sakta fram. Icke minst i Sverige har man sett många uttryck för dessa bekymmer. Vad kan det då bero på, att det går så sakta med nedrustningspolitiken? Den populära uppfattningen vill gärna göra gällande, att det är *regeringarna*, som sakna vilja till fred. Jag tror icke, att denna uppfattning är riktig. Jag tror, att om man studerar de motsättningar, som framkommit i den förberedande nedrustningskommissionen, och därjämte studerar de kommentarer, som förekommit i de olika ländernas tidningar och tidskrifter, skall man snart komma till det resultatet, att orsaken till att det internationella nedrustningsarbetet går sakta är den, att man icke fått fram vad som är den nödvändiga förutsättningen för det internationella nedrustningsarbetet, nämligen den *moraliska* avrustningen. Och vi ha ingen anledning att förvåna oss över detta, när man vet, att stora politiska frågor ännu icke blivit lösta, frågor, som världskriget lämnat efter sig. Jag behöver endast erinra om Rhenockupationen och om skadestandsfrågan, varom man under åtskillig tid fört förhandlingar i Paris. Men jag tror, att vi som bo i de förutvarande neutrala länderna icke skola allt för mycket beskärma oss över, att de folk, som voro invecklade i kriget, ännu icke äro mogna för en nedrustning. Jag behöver här blott framkasta frågan, huru det skulle ställa sig, om vi här hemma förordade en moralisk avrustning i *partistriderna*. Jag tror, att många av dessa politiker, som forska i skrifterna sedan år 1914 för att skaffa näring åt sitt partihat, skulle ha svårt att gå med på en sådan moralisk avrustning. Men om i detta fredliga land känslorna spela den rollen i partistriderna, så bör det icke vara svårt att förstå, att de folk, som varit invecklade i ett fyraårigt blodigt krig på liv och död, ej ha så lätt att övervinna sina känslor av hat, misstro och fruktan. Och detta måste sägas, att den partiella eller allmänna nedrustning, som kunde äga rum *innan* man lyckas genomföra den moraliska avrustningen, skulle bli av ytterst tvivelaktigt praktiskt värde.

Det ser verkligen mörkt ut med utsikterna för nedrustningen. Det är icke endast i Sverige, som det konstateras, att förhoppningarna härom svikits. Man kan finna på många håll, att man i stället för att nedrusta rustar upp; man ökar rustningarna. Då kan ju den frågan framkastas: vad betyder detta? Huru är läget i världen nu? Jag tror, att ingen har sannare och riktigare karakteriserat det utrikespolitiska läget än den framstående franske fredsvännen Henry de Jouvenel i ett tal, som hölls i franska senaten i höstas, när man behandlade militärbudgeten. Han sade, att sällan har i världshistorien funnits en epok, som inrymmer på en gång så många möjligheter till krig och så många möjligheter till fred som just nu. Det är en paradoxal förklaring, men den säger ganska mycket, och den förklarar mycket. Den förklarar, huru man i Sverige år 1925, när vi avgjorde försvarsfrågan, kunde anse, att det utrikespolitiska läget var ljust och att inga som helst faror i krigshänsesende föreläge. Men samma män, som förfäktade denna mening år 1925, reste sedan ut till de internationella socialistkongresserna och kommo hem därifrån med manifest och resolutioner på fickan, vari det förklarades, att läget var fruktansvärt mörkt. Och av den senaste tidens utläggningar har man fått ett intryck av att vi när som helst kunna vänta att ha fientliga flyganfall över oss, vid vilka man skulle kasta ned stinkbomber och annat, som hör till den moderna krigsföringen.

Ang.
en av Natio-
nernas för-
bund förord-
ad general-
akt rörande
internatio-
nella truster.
(Forts.)

Ang.
en av Natio-
nernas för-
bund förör-
dad general-
akt rörande
internatio-
nella tvister.

(Forts.)

Jag tror, att när man skall bilda sig en uppfattning i dessa frågor, man bör taga hänsyn till båda möjligheterna, både dem, som peka i orosriktning, och dem, som kunna sägas vara ljuspunkter. När det gäller att bedöma dessa senare möjligheterna, kunna vi peka på en sådan åtgärd som den föreliggande generalakten, vilken ju praktiskt och faktiskt taget är folkförbundets första positiva insats för förverkligandet av en allmän fredsordning.

Ja, när vi komma till frågan om folkförbundet, är det ganska intressant att se, huru omdömena om förbundet växlat. Vi veta ju, att då det gällde att avgöra frågan om Sveriges anslutning till Nationernas förbund, stod högern här i landet kritiskt och kallt avvisande. Nu se vi här, huru en högerregering framlägger förslaget om anslutning till generalakten. Och jag kan i allmänhet säga, att man på högernsida något övervunnit sin skepsis och numera ser i folkförbundet åtminstone en förhoppning — och jag skulle för min del vilja säga: en ljus förhoppning. På vänstersidan däremot var man för några år sedan ytterst entusiastisk. Man kunde icke förstå högerns kritiska uppfattning alls. Man klandrade skarpt de högermän, som av olika skäl opponerade sig mot anslutning till Nationernas förbund. Man var som sagt mycket entusiastisk på vänstersidan. Men för närvarande måste man konstatera, att vänstern ställer sig ganska likgiltig i detta hänseende — åtminstone stora delar av vänstern. Huru skall man kunna förklara dessa växlingar? Ja, de ha förvisso sin förklaring. Högern hade i denna fråga en realistisk uppfattning, under det man på vänstersidan hade en romantisk uppfattning. Man trodde på vänstersidan icke, att folkförbundet skulle vara behäftat med de fel och brister, som alltid vidlåda mänskliga institutioner. Man trodde, att förbundet skulle vara ett trolldomsmedel, som med ens skulle förverkliga fredariket i världen. Men när det visade sig, att det icke blev så, när det visade sig, att förbundet icke kunde i en hast genomföra detta storverk, förlorade man intresset för detsamma. Jag tror, att här kunna och böra de olika meningsriktningarna närma sig varandra. Det är av vikt, att vi alla tillägna oss en realistisk uppfattning, även om den icke behöver vara fullt så kritisk, som den var på högernsida, när det gällde anslutning till folkförbundet.

När vi lägga samman allt detta, måste vi konstatera, att om man vill åstadkomma en fredsorganisation, får man icke gå för fort fram. Man får gå fram sakta men säkert. Det är fråga om ett mänskligt arbete, och man måste först lägga grunden väl för att sedan bygga vidare och lägga sten på sten. Jag tror, att om man icke gör på det sättet utan går för fort fram, kan det hända, att det resultat man vill vinna äventyras.

Jag skall nu be att få återge ett par uttalanden av ett par statsmän i Frankrike, vilka äro — det tror jag hela världen kan vitsorda — verkliga fredsvänner men fredsvänner, som enligt min mening ha en realistisk syn på dessa frågor. Jag hämtar citaten eller rättare sagt sammandragen från anföranden, som höllas i franska deputeradekammaren vid behandlingen av Kelloggspakten. Jag skall hålla mig till två stora anföranden, som härrörde från Paul Boncour och Briand — anföranden vilka liksom mitt yttrande här spände över alla dessa frågor, som enligt min mening ha ett inbördes starkt sammanhang. Paul Boncour, som är socialdemokrat, är ordförande i franska deputeradekammarens utrikesutskott. Han har utfört ett mycket framstående arbete i Genève och är, kan man säga, det socialdemokratiska partiets i Frankrike expert i de frågor, som beröra folkförbundet, liksom i försvars- och utrikespolitiska frågor. I sitt yttrande i deputeradekammaren framhöll Paul Boncour om Kelloggspakten först alldeles detsamma som den svenska regeringen gjorde i den kungl. propositionen och som även konstitutionsutskottet underströk i sitt uttalande, nämligen paktens begränsning. Paul Boncour be-

tonade vidare, att vi äro ännu icke vid den tidpunkt, då man betraktar flottorna och arméerna som instrument för den internationella ordningen i stället för att betrakta dem som instrument för den nationella suveräniteten. Kelloggspaktens brister ligga enligt Boncour däri, att skiljedomen och sanktionerna saknas, men han ansåg att pakten skulle föra till en allmän och obligatorisk skiljedom. Det räcker icke — fortsatte han — att fördöma kriget. Man måste göra det överflödigt. Det skulle vara barnsligt att påstå, att man gör krig för sitt nöjes skull, och tala om yrkesarméer i en tid, då nationerna kasta sig i striden med alla sina krafter, emedan de icke ha andra medel att lösa de internationella konflikterna. Vill man komma bort från kriget, måste man organisera en fredlig procedur; det behövs en domare. Vi skola strax se, att det behövs också vid sidan om domaren en exekutiv myndighet (des agents d'exécution). I varje fall kräves skiljedom. Paul Boncour erinrade i detta sammanhang om den här nu föreliggande, av skiljedoms- och säkerhetskommissionen utarbetade generalakten och beklagade, att man allt för mycket förbiser vad som göres i Genève. Frankrike borde — ansåg han — vara en av de första stater, som undertecknar denna förliknings- och skiljedomsakt. Skiljedomen är nödvändig, fortsatte Paul Boncour. Men den är icke tillräcklig: en skiljedom utan sanktioner (bestraffningar), det är en domare utan exekutiv makt; det är en domstol utan polis. Jag förstår dåligt dessa ofta fredenhängivna själar, vilka med kunskap om att förhållandena mellan de enskilda, ehuru behärskade av sekellång individuell moral och samhällelig rättsordning, äro i behov av tvångsmakt, kunna föreställa sig, att för folk, som sedan sekel endast känna kriget, ett ord om fred, huru högsinnat det nu än må vara, skall räcka för att förhindra kriget. Paul Boncour erinrade, att den engelske arbetarledaren Mc Donald skämtat med dem som kräva en ordning med sanktioner vid sidan om domaren. Jag kom till Paris utan revolver i min ficka, hade Mc Donald sagt. Han glömde, tillade Paul Boncour, att det finnes polis. (Inom parentes anmärkes i referatet: skrott och livliga applåder.) Paul Boncour framhöll vidare, att de lokala avrustningarna ha värde endast genom skapandet av en allmän bevapning, som möjliggör upprätthållandet av allmän ordning. De starkt befästa slotten revo icke sina skyddsanordningar förrän samhället visade sig i stånd att hävda den inre ordningen. Nedrustningen skall bli verklighet, då en internationell armé tryggar de nationella säkerheterna. Beträffande nedrustningen framhöll Paul Boncour vidare, att man kan icke bortse ifrån det faktum, att Förenta staterna bygga talrika och stora flottenheter efter ratifikationen av Kelloggspakten. Han varnade för alltför stora illusioner beträffande den nu sammanträdande förberedande nedrustningskommissionen. Man borde icke vänta för mycket av den. Men Frankrike borde kräva Genèveprotokollets principer: fullständig säkerhet för att trygga den fullständiga avrustningen.

Alltså står denne franske socialdemokrat fortfarande fast vid Genèveprotokollets principer.

Jag skall nu be att få läsa upp ett litet sammandrag av Briands tal. Jag vill framhålla, att Briand utan tvekel är den enskilde man inom nutiden — och jag tror nästan i alla tider — som gjort mest för freden. Han har talat för fred och försonlighet i Frankrike, vilket icke är detsamma som att tala för fred i Sverige. Han har försökt att åstadkomma en utjämning av motsättningarna mellan de gamla fiendeländerna, och alla äro ense om att han därvid utträtt en stor gärning. Briand är också den egentlige initiativtagaren till Kelloggspakten. Han föreslog till en början en ömsesidig pakt mellan Amerika och Frankrike, men denna blev vid de fortsatta förhandlingarna utvidgad till att bli en pakt, till vilken alla länder kunna ansluta sig.

Ang.
en av Natio-
nernas för-
bund föror-
dad general-
akt rörande
internatio-
nella trister.
(Forts.)

Ang.
en av Natio-
nernas för-
bund förord-
nad general-
akt rörande
internatio-
nella tvister.

(Forts.)

Briand framhöll liksom Boncour Kelloggspaktens begränsning. Men, betonade han, det räcker, att en ansträngning leder till ett framsteg, för att vi skola ha anledning att lyckönska oss. Och då jag nu står på denna tribun, så är det för att påkalla eder uppmärksamhet på detta obestridliga faktum, att Paris-pakten (Kelloggspakten) är ett framsteg, genomfört på vägen till freden. Pakten har sina brister, men om regeringarna i Paris och Washington föresatt sig att genomföra allt vad som begärts för att fredsverket skulle kunna betecknas som fullständigt, så hade de ingenting kunnat uträtta. Han gav en antydning om de många och invecklade svårigheter, som möta statsmännen, när de söka lösa internationella problem. Han tillade: det sämsta av allt skulle vara missmod inför dessa svårigheter, inställandet av ansträngningarna vid den första misräkningen. Briand gav därefter en översikt över folkförbundets arbete. Han framhöll vikten av att folkförbundet framställdes inför folken sådant det är och icke sådant som somliga önska att det skulle vara. Det faktum, att folkförbundet kunnat bestå och allttjämt består, att det kunnat realisera allt vad det realiserat, är något nästan otroligt. Folkförbundet har många svårigheter att kämpa med. Men under den gamla ordningen skulle dessa svårigheter var för sig ha betytt en krigsfara. Briand betonade, att det räcker icke att hava skräck för kriget. Man måste förstå att organisera mot kriget grundbetingelserna för det outhärliga försvaret. Grundbetingelsen för det starkaste försvaret är samförståndet och förtroendet mellan folken. Genom Kelloggspakten har man velat taga kriget i kragen och presentera det för folken som en brottsling. Det finnes, anser Briand, i denna pakt en moralisk styrka, som skapar ett nytt hinder för kriget. Och han anser, att detta icke är utan värde. Men, tillägger han, jag skulle vara mycket lättfärdig, jag skulle föga vara värdig min uppgift, om jag gjorde mig illusionen att tro, att det räcker att hålla sig till folkförbundspakten sådan den nu är utan protokollet eller till Parispakten för att framdeles lägga armarna i kors. Man får icke tro, att man alltid kan handla i enlighet med de ideella föreställningarna. De regeringar, som icke vidtaga vissa försiktighetsåtgärder, vilka icke sörja för att trygga sina länders säkerhet — långt ifrån att tjäna fredens sak göra de ingenting annat än öppna portarna på vid gavel för krigsfarorna. Briand fortsätter med en punkt, som sedan ofta citerats i diskussionerna i dessa ämnen. Jag citerar på franska: »Il ne faut pas que les peuples généreux soient victimes de leur générosité.» De ädelmodiga folken få icke bli offer för sitt ädelmod. Han framhöll vidare, att det finnes icke blott viljor, som äro välvilligt stämda gentemot freden. Det finnes även vissa förehavanden, som vi icke ha rätt att betrakta med likgiltighet. Krafter framträda, på vissa platser i Europa, vilka, om också icke orienterade mot kriget i den mening historien lärt oss fatta det, likväl skulle kunna verka i den riktningen under förvändning av agitation för nya idéer genom utövande av sin verksamhet på områden, där de alls icke äro att hänföra till de välkomna. Det är nödvändigt att förena uppmärksamheten på alla dessa förehavanden med viljan att fullgöra det heliga löftet i artikel 8 i pakten. »Vi skola icke svika detta löfte.»

Artikel 8 i pakten är den som handlar om nedrustning.

Jag har citerat dessa uttalanden, herr talman, därför att jag tror att det har sitt värde för andra kammaren att få kunskap om huru man ser på dessa frågor i andra länder. Jag har också citerat dem därför att det framgår av dem, att man mycket väl på en gång kan vara fredsvän och försvarsvän. Det är icke riktigt, när man ständigt och jämt sätter dessa båda frågor i motsättning till varandra. De böra icke stå i motsättning till varandra. De böra koordineras, och man bör framför allt kunna göra detta i ett land som Sverige, där försvaret icke har någon annan uppgift än att värna och skydda freden.

Denna generalakt är nu som sagt ett steg på fredens väg. Den är upp-

gjord delvis med stöd av svenska män, som ha all heder av sitt arbete, och styrkan i densamma är, att den medger en mjuk anpassning. Länderna kunna ansluta sig till den helt eller delvis. De *kunna* taga blott vissa delar av den. Men meningen är naturligtvis, att alla länder skola så småningom ansluta sig till hela pakten, så att vi få ett allmänt skiljedomsförfarande till stånd. Man kan sålunda säga, att meningen är att länderna och folken så småningom skola växa sig in i denna fredsorganisation. Jag tror, att det endast är på den vägen, som vi bli i stånd att förverkliga det stora fredsidealet. Vi stå då här inför en stor uppgift, i vilken vi såsom medlemmar av folkförbundet skola deltaga. Se vi på den allmänna kulturutvecklingen skola vi nog konstatera, att inga framsteg gjorts utan att de behövt skyddas mot våldsmakter. När vi se på de gamla medeltida kyrkorna, upptäcka vi ofta, att det där finnes kvar anordningar för försvar från förgångna orostider. Det är icke uteslutet, att detta försvar kan ha betytt, att vi ännu i världen ha så mycket humanitet, att vi äro i stånd att utföra ett fredswerk. Det berättas om dem som byggde dessa kyrkor, om dessa byggherrar, att de fingo i bokstavlig mening arbeta med svärdet i ena handen och mursleven i den andra. Jag vill framkasta den frågan: tror man, att man utan försvar kan utbygga det stora fredswerk, som folken nu hoppas på, detta fredswerk, som skulle göra våldets makter kraftlösa eller avskaffa dem? Tror man, att man kan göra detta utan risk för att våldsmakterna anfälla dem, som utföra ett sådant arbete och förstöra deras verk? Jag tror, att det kan vara alldeles tillräckligt att framkasta den frågan. Såsom Paul Boncour också kraftigt framhöll i sitt tal, kan man behöva försvaret även till stöd för det internationella fredsarbetet och för bevarandet av den internationella ordningen.

Jag skall nu sluta, herr talman, men jag kan dock icke underlåta att, innan jag gör detta, uttala min tillfredsställelse över att bakom detta utlåtande står ett enigt konstitutionsutskott. Både vid behandlingen av Kelloggspakten och denna generalakt var man inom konstitutionsutskottet ense om att man skulle komma till enighet. Jag anser icke, att jag röjer någon opassande hemlighet, om jag meddelar, att de, som i utskottet mest positivt framförde detta krav, voro de socialdemokratiska ledamöterna. Detta hedrar dem; det vittnar gott om deras politiska omdöme, ansvarskänsla och fosterlandssinne. Jag hoppas, att denna enighet skall fortfa, när vi i framtiden behandla de utrikespolitiska frågorna. Men jag skulle till slut vilja betona och framhålla, att våra försvars- och fredsfrågor äro oskiljaktiga delar av vår utrikespolitik och att det är lika viktigt att vi vinna enighet om försvarsspörsmålen som det är viktigt att vi vinna enighet om övriga delar av vår utrikespolitik. Jag tror, att vi skola komma till enighet även om försvaret, fastän det ser mörkt ut nu. Jag tror detta, därför att utvecklingen kommer själv att påvisa nödvändigheten därav. Och jag anser, att om vi komma fram till denna enighet, skall detta icke blott vara till nytta för hela vårt folk utan också till stort och värderligt gagn för vår medverkan i det internationella fredsarbetet, av vilket vi i denna generalakt se ett betydelsefullt resultat och vilket vi i fortsättningen önska all möjlig framgång.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande att göra än om bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen **Hamilton**: Herr talman! Jag delar den föregående aktade talarens uppfattning om att arbetet inom Nationernas förbund för allmän fred går synnerligen sakta framåt och att det mången gång ser mörkt ut. Jag erinrar mig ett samtal för bortåt ett tiotal år tillbaka med generalsekreteraren i Nationernas förbund, varvid han yttrade: det kommer icke att gå fort utan det kommer att gå smått. Och det är alldeles givet, att något freds-

Ang.
en av Natio-
nernas för-
bund förord-
nad general-
akt rörande
internatio-
nella tvister.
(Forts.)

Ang.
en av Natio-
nernas för-
bund förord-
nad general-
akt rörande
internatio-
nella tvister.
(Forts.)

arbete icke kan äga rum med framgång, utan att folken själva känna, att freden är en lycka för länderna och för folkens framtid. Det är den allmänna opinionen, som härvidlag skall arbeta sig fram och utöva ett tryck på respektive regeringar. Jag delar följaktligen i så måtto den aktade talarens åsikt.

Men då talaren yttrade, att fred och försvar böra gå hand i hand med varandra, måste jag taga avstånd från honom. Jag ber att få fråga: har Europa någonsin varit mera krigsrustat än fallet var år 1914? Ha försvarskrafterna någonsin varit starkare än de voro 1914? Men utgjorde de allmänna rustningarna vid denna tid någon garanti för Europas fred? Nej, tvärtom. Hade icke Europa varit så rustat, hade man haft så mycket större utsikt att behålla freden. Jag fruktar för att bakom den fredsanda, som den siste aktade talaren här gjorde sig till målsman för, vilar i grund och botten den gamla krigarandan. Det är denna krigaranda, som skall bekämpas, och det är den, som opinionen bland folkens breda lager måste söka döda. Förrän den andan är dödad ute bland folken, ha vi icke någon utsikt till varaktig fred i Europa. Jag har som sagt velat taga avstånd från den rörelse i vårt land, som menar, att fredssträvanden och krigsrustningar böra gå hand i hand med varandra för fredens trygghet. Detta är den svartaste lögn — det ha rustningarna före världskriget 1914 visat.

Herr **Sävström**: Herr talman! Vi ha, såsom den förste ärade talaren meddelade, inom utskottet varit fullt eniga om att tillstyrka generalakten. Jag tycker då, att vi skulle kunna med hänsyn till att vi för en gångs skull nått enighet och med hänsyn till de 46 ärenden, som stå på föredragningslistan, nu fatta beslut utan att riva upp någon debatt om försvaret — en debatt, där det säges t. ex., att högerpartiet förut sett mera realistiskt på dessa saker, under det att vänsterpartierna varit mera romantiska! Vad tjänar det till att fortsätta med sådana debatter?

Jag föreslår, herr talman, att vi tillstyrka utskottets hemställan utan vidare debatt.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Ang. fortsatt
eller annan
lämplig an-
ställning för
vissa tele-
grambärare.

Till avgörande företogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av motion angående fortsatt eller annan lämplig anställning för vissa telegrambärare vid telegrafverkets stationer i Stockholm, Göteborg och Malmö.

I en inom andra kammaren väckt och till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 56, hade herr *Ström m. fl.* föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att de telegrambärare vid telegrafverkets stationer i Stockholm, Göteborg och Malmö, vilka vunnit anställning före den 13 november 1920, måtte beredas fortsatt anställning i verkets tjänst eller ock genom verkets försorg beredas annan lämplig anställning.

Utskottet hemställde, att förevarande motion ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herr *Larsson* i Göteborg, som ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till motionen.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Larsson** i Göteborg: Herr talman! Jag har, när detta ärende behandlades i utskottet, icke kunnat förena mig med utskottsmajoriteten utan reserve-

rat mig för bifall till motionen. I anledning härav skall jag be att med några ord motivera den ståndpunkt, som varit vägledande för mig.

Den förevarande motionen har väckts på grund av att telegrafstyrelsen i slutet av år 1920 beslöt företaga en förändring av den anställningsform, som varit gällande för telegrambärarna vid verket sedan år 1917. Före nämnda år antogos såsom telegrambärare ynglingar i 14-årsåldern, vilka senast vid tiden för värnpliktsjänstgöringens början skildes från sin anställning. Liksom telegrafverket betraktade dessa telegrambärare sin anställning såsom varande av tillfällig art, och i de flesta fall slutade de densamma före den fastställda maximiåldern. Detta förhållande bidrog givetvis till att det var ett ständigt utbyte av personal i verket. Mot slutet av år 1917 beslöt emellertid telegrafstyrelsen att för Stockholms vidkommande bereda telegrambärarna en mer fast anställning. Dessa skulle kunna befordras till extra ordinarie stationsbiträden med bibehållande av sitt förutvarande arbete, och senare utsträcktes detta beslut år 1918 i februari till att omfatta även Göteborgs och Malmö stationer. Telegrafstyrelsen anför i sin skrivelse till utskottet såsom skäl till denna åtgärd de rådande abnorma förhållandena vid denna tid, men även andra skäl torde ha varit avgörande för den företagna åtgärden. Sålunda anför telegrafdirektör Johansson i Stockholm — vilket också i motionen angives — att man borde söka »att för huvudstadens vidkommande så småningom få en mera pålitlig och omdömesgill telegrambärarpersonal, än nu är fallet, vilket är nödvändigt för en säker telegramutdelning i en stor stad med dess mera komplicerade adressförhållanden m. m.». Och sedan följer ett förslag från hans sida om det sätt, varpå detta lämpligen borde verkställas. Måhända torde icke heller förhållandena på arbetsmarknaden vid denna tidpunkt böra lämnas alldeles ur räkningen. Det var naturligtvis icke lätt att under år 1917 kunna få ett tillräckligt antal telegrambärare anställda vid verket på grund av de osäkra anställningsvillkor, som då gällde.

När telegrafstyrelsen sedermera år 1920 beslöt sig för att ånyo ändra telegrambärarnas anställningsform, anför styrelsen som motivering därför, att den förutvarande ordningen medfört konsekvenser, som varit ägnade att väcka missnöje inom telegrambärarkåren. Det hade sålunda inträffat, att en till levnadsåren äldre telegrambärare blivit antagen tidigare än en kamrat med lägre levnadsålder till e. o. stationsbiträde, oaktat den senare haft längre anställning i telegrafverkets tjänst än den förre. Telegrafstyrelsens åtgärd skulle alltså vara grundad på den avsikten att söka upphäva nämnda missnöje. Det är då egendomligt att konstatera, att telegrafstyrelsen vidtagit åtgärder, som varit mera ägnade att åstadkomma missnöje än de anställningsförhållanden, som voro rådande vid den angivna tidpunkten. Att så är fallet, framgår också av den omständigheten, att upprepade framställningar från personalens sida gjorts till telegrafstyrelsen om ändring utan att medföra något resultat.

För den personal, som anställdes under tiden 1917—1920, innebar givetvis telegrafstyrelsens berörda beslut en synnerligen obehaglig överraskning. Det är intet tvivel underkastat, att dessa telegrambärare sökt sig sin nuvarande anställning på grund av att de därigenom kunde erhålla fast anställning i statens tjänst. Vederbörande kunde givetvis icke vid den tidpunkten ana, att telegrafstyrelsen ej skulle hålla givna utfästelser mot dem vid deras anställning.

Som jag nämnde ha upprepade förhandlingar pågått mellan telegrambärarna och telegrafstyrelsen om ändrade förhållanden. Men det har icke varit möjligt att åstadkomma någon överenskommelse i den riktningen. Telegrafstyrelsen fasthåller nämligen allt fortfarande vid sin år 1920 intagna hållning och motiverar i sin skrivelse till utskottet skälen härför. Det kunde vara av intresse att närmare gå in på en granskning av dessa skäl, men som motionen icke syselsätter sig med frågan om telegrambärarnas anställningsförhållanden överhuvud, skall jag icke göra det.

*Ang. fortsatt
eller annan
lämplig an-
ställning för
rissa tele-
grambärare.*

(Forts.)

Ang. fortsatt
eller annan
lämplig an-
ställning för
vissa tele-
grambärare.

(Forts.)

Utom de förhandlingar, som förts mellan telegrafstyrelsen och personalen, ha även förhandlingar förekommit mellan generalpoststyrelsen och telegrafstyrelsen, dock utan annat resultat än att ett mindre antal telegrambärare överförts till postverket. Generalpoststyrelsen har emellertid förklarat, att den icke kan gå in för att taga emot samtliga telegrambärare, som äro anställda eller komma att anställas vid telegrafverket. Under tiden dessa förhandlingar pågått har ifrågavarande telegrambärares avgång uppskjutits undan för undan, tills det genom telegrafstyrelsens beslut den 6 december 1928 fastställdes, att vederbörande finge kvarstå i sina befattningar högst till utgången av april månad 1929.

Antalet av de ifrågavarande telegrambärarna utgör 37, därav 2 äro placerade i Stockholm, 5 i Malmö och 30 i Göteborg. Om dessa skulle antagas till extra ordinarie stationsbiträden, skulle detta enligt uppgift från telegrafstyrelsen förorsaka verket en årlig merkostnad av 42,500 kronor, vilket belopp småningom skulle komma att ökas till 82,000 kronor. Jag har ingen anledning betvivla, att icke dessa uppgifter skulle vara riktiga, men jag kan dock icke tillmäta dem någon avgörande betydelse, då jag nämligen föreställer mig, att telegrafstyrelsen år 1917 icke handlade i blindo, utan vid detta tillfälle hade gjort klart för sig de ekonomiska konsekvenserna av den anordning, som då vidtog. De belopp, som redan inbesparats genom telegrafstyrelsens beslut att ånyo ändra anställningsformen, kunna icke ha varit så alldeles obetydliga; sammanlagda kostnaden måste ha varit betydligt högre än de siffror telegrafstyrelsen här angivit. Anställningsförhållandena beröra nämligen samtliga telegrambärare i Stockholm, Göteborg och Malmö, under det de angivna siffrorna endast hänföra sig till de 37 överåriga, som nu äro kvar. I alla händelser torde den omständigheten, att verket skulle få vidkännas en del ytterligare kostnader, icke utgöra något skäl för telegrafstyrelsen att icke uppfylla redan åtagna förpliktelser.

Nu är det emellertid så, att i motionen icke ifrågasättes såsom något absolut ofrånkomligt, att rättelse i detta fall skall åstadkommas därigenom, att telegrambärarna befordras till extra ordinarie stationsbiträden. Motionen lämnar telegrafstyrelsen i detta avseende fria händer att antingen befordra telegrambärarna på det sätt jag nu nämnt eller också bibehålla dem i sina nuvarande befattningar med där fastställda löner eller slutligen söka bereda dem annan anställning i statens eller enskild tjänst. Huvudsaken är givetvis, att icke dessa unge män kastas ut i arbetslöshet.

Telegrafstyrelsen anför vidare i sin skrivelse till utskottet, dels att styrelsen inrättat en platsförmedling för att därigenom möjliggöra för telegrambärarna att erhålla annan anställning och dels att därest vederbörande telegrambärare skulle tillåtas att stå kvar i sina innehavande befattningar detta skulle årligen kosta 25,500 kronor mera, än om man finge nyanställa folk. Styrelsen anför därjämte, att det »synes icke vara fullt klarlagt, att dylika ansträngningar» — d. v. s. ansträngningar från telegrambärarna för att skaffa sig annat arbete — »verkliga gjorts med den intensitet det avsedda målet borde förtjäna».

Beträffande platsförmedlingen är det riktigt, att genom densamma kunnat här i Stockholm placeras en hel del av de överåriga telegrambärarna, och detta är väl också anledningen till att det i Stockholm endast återstår två telegrambärare, som beröras av motionen. I Göteborg återigen har man icke kunnat placera en enda man genom denna platsförmedling, trots att mycket stora ansträngningar gjorts huvudsakligen av personalens ombud i förmedlingen. Sålunda hava de flesta industriella och även de kommunala verkens arbetsledare uppvaktats med förfrågan, huruvida det förefunnes någon möjlighet att erhålla anställning för dessa telegrambärare, men allt detta arbete har varit förgäves. Alla dessa försök vittna dock om, att telegrafstyrelsens förmodan att

vederbörande icke skulle ha ansträngt sig i tillbörlig grad för att skaffa sig arbete icke är riktigt.

Vad angår det belopp av 25,500 kronor, som enligt telegrafverkets uppgift skulle inbesparas, så kan jag icke heller tillmäta detta skäl något avgörande värde. Ty vart skulle det bära hän, om de statliga eller enskilda verken i besparingssyfte avskedade sina äldre befattningshavare, vilka på grund av intjänta ålderstillägg kommit något högre upp på löneskalan, för att anställa nya personer, som kunde placeras efter grundlönen? Ett dylikt förfaringsätt skulle säkert komma att möta häftiga protester från såväl högre som lägre befattningshavare, men det är just ett sådant tillvägagångssätt, som telegrafstyrelsen finner tillbörligt att praktisera gentemot telegrambärarna. Jag kan icke beteckna detta såsom någon sund ekonomisk inriktning av verkets skötsel utan snarare som brutalitet.

Telegrafstyrelsen anför vidare, att telegrambärarna sedan 1920 ha varit medvetna om att de måste lämna sina innehavande befattningar samt att, därest telegrambärarna skulle tillåtas stå kvar i sin tjänst, detta skulle innebära ett oskäligt gynnande av telegrambärarna gentemot de telefonister, som på grund av automatiseringen bliva överflödiga. Utskottet har också i sitt utlåtande varit inne på samma linje. Beträffande det första skälet har jag mycket svårt att förstå, att medvetandet om förhållanden, som man icke kan ändra, ens i någon mån kan vara ägnat att inverka mildrande på själva faktum, det förhåller sig kanske snarare tvärtom. Vad åter angår påståendet, att telegrambärarna skulle oskäligt gynnas i jämförelse med telefonisterna, så är icke heller detta riktigt. Dessa bägge förhållanden äro nämligen icke samma sak och kunna därför icke jämföras. Telefonisterna avskedas på grund av arbetsbrist, och så har väl för övrigt förhållandet varit med flertalet av de avskedanden, som ägt rum i statens tjänst. Det är alltså arbetsbristen, som därvidlag varit den direkta anledningen till att vederbörande befattningshavare entledigats från sina befattningar, men så är icke förhållandet med avseende på dessa telegrambärare. I fråga om dessa befattningar råder nämligen ingen arbetsbrist, eftersom befattningarna allttjämt skola vara kvar, fastän andra personer skola rycka in och övertaga arbetet. Man kan därför icke, såsom telegrafstyrelsen och även utskottet här göra, åberopa telefonisterna och göra en jämförelse mellan dem och telegrambärarna, ty det råder en stor olikhet mellan dessa båda kategorier av befattningshavare med hänsyn till själva grunden för deras avskedande.

Utskottet har i sitt utlåtande anført, att det behjärtar den svåra ställning, som vederbörande telegrambärare ha råkat i, och framhåller även, att sociala billighetsskäl kunna tala för att något åtgöres för att hjälpa ifrågavarande telegrambärare. Men utskottet drager icke ut konsekvenserna av denna sin uppfattning utan framkonstruerar i stället en princip, enligt vilken det, såsom utskottet förmenar, vore oriktigt, om riksdagen skulle ingripa i de affärsdrivande verkens skötsel. Jag kan icke dela denna utskottets uppfattning. Snarare anser jag det vara principiellt oriktigt, därest riksdagen själv skulle för sin verksamhet fastslå principer, som i inskränkande riktning skulle verka på den befogenhet att besluta, som riksdagen äger. Jag anser icke, att några andra inskränkningar böra i det avseendet få förekomma, än de, som fastställas i rikets grundlagar. Närhelst riksdagen prövar nödvändigt att ingripa, bör riksdagen också, utan hinder av förut fastställda principer, kunna göra detta.

Såväl den motivering, som förebragts i motionen, som utskottets utlåtande i övrigt, torde vara skäl nog för riksdagen att lämna sitt bifall till motionen. Ty i annat fall blir nog den fromma förhoppning, som utskottet uttalar i slutet av sitt utlåtande, fullkomligt utan resultat. Telegrafstyrelsens skrivelse till utskottet, och den kyliga och avvisande ton, som präglar denna skrivelse, torde giva fullt belägg för den saken.

Ang. fortsatt eller annan lämplig anställning för vissa telegrambärare.

(Forts.)

*Ang. fortsatt
eller annan
lämplig an-
ställning för
vissa tele-
grambärare.*

(Forts.)

Det gäller nu att undan arbetslöshetens förbannelse rädda 37 unge män, av vilka en del äro familjeförsörjare och vilka samtliga ha bakom sig 10 å 12 års oförvitligt arbete i statens tjänst. Samtliga de av telegrambärarna innehavda befattningarna äro fortfarande behövlige för telegrafverket. Arbetsbrist är, som jag förut anført, icke anledningen till deras avskedande.

Detta förhållande jämte de övriga skäl jag nu anført gör, att jag anser den väckta motionen böra av riksdagen bifallas, varför jag, herr talman, ber att få yrka bifall till densamma.

Herr Källman: Herr talman! Vad herr Larsson i Göteborg nu anført har utskottet varit i tillfälle att ganska noga pröva. Den förevarande motionen avser ju, att riksdagen genom ett särskilt beslut skulle taga hand om dessa 37 telegrambärare. Detta är i någon mån ett göteborgsintresse — om än icke så stort — emedan 30 av de 37 äro boende i Göteborg, medan 5 bo i Malmö och endast 2 i Stockholm. Ur statsförvaltningssynpunkt torde saken kunna betraktas såsom tämligen obetydlig, särskilt om man tar hänsyn därtill, att sedan kristidens början, enligt uppgift, omkring 12,000 personer avskedats vid statens järnvägar. Om detta skulle vara fallet, så kan man väl icke påstå, att det är någon större fråga, om 37 man avskedas hos telegrafverket.

Nu ha emellertid dessa 37 man, då de före den 30 november 1920 erhöilo anställning vid verket, förespeglats, att de skulle vara tillförsäkrade anställning för framtiden, men denna förespeglning har man icke kunnat stå fast vid på grund av förhållanden sammanhängande med kristidens inbrott, den inträdande arbetslösheten m. m. Det är av den anledning, som utskottet uttalat, att dessa telegrambärarens ställning är behjärtansvärd, och det är av den anledningen utskottet uttalat en förhoppning, att telegrafstyrelsen måtte finna möjligheter att på något sätt bereda dessa 37 man anställning.

Utskottet anser emellertid icke, att riksdagen bör skriva till Kungl. Maj:t i denna sak. Jag skulle tro, att det bleve något enastående i riksdagens historia, om man toge sig för att på detta sätt lösrycka ett antal personer, anställda i ett av statens verk, för att på ett särskilt sätt skydda dem. Riksdagen lär väl knappast kunna så i detalj bestämma, huru statens verk skola sköta sin förvaltning. Vi ha uttryckt detta så i utlåtandet, att utskottet ansett det vara principiellt oriktigt, att ett ingripande från riksdagens sida sker i de affärsdrivande verkens skötsel, och detta är en uppfattning, som riksdagen själv tidigare många gånger givit uttryck åt.

Konsekvenserna härav kunna nog till en del överskådas, men till större delen är det alldeles okänt, vartill ett beslut om bifall till den föreliggande motionen skulle kunna leda. Vi veta emellertid, att det inom statens järnvägar finnes många flera avskedade personer, som med bättre rätt och säkrare framtidsutsikter på sin tid fått anställning och vilka, i händelse riksdagen bifölle denna motion, naturligtvis ögonblickligen skulle framträda med krav på återanställning och som sagt kunna göra detta med minst lika god rätt, som dessa 37 telegrambärare kunna anföra för att få stå kvar.

Nu säger herr Larsson i Göteborg, att det här icke är fråga om någon arbetsbrist; är det så, att dessa 37 telegrambärare avskedas, så komma andra att antagas i stället. Ja, men härtill bör väl kunna invändas, att icke hur gamla människor som helst lämpligen kunna vara telegrambärare. För dessa befattningar måste man anställa ungdomar, och befattningen måste betraktas såsom ett s. k. passerställe. Det kan väl knappast råda någon annan mening om den saken.

Nu skulle det givetvis varit önskligt, om dessa telegrambärare, när de blivit äldre, kunde fått anställning på linjeavdelningen. Det borde ju ha varit en lämplig uppgift för de mera vuxna telegrambärarna, som icke längre kunde

få vara kvar i den tjänsten. Anledningen till att så icke kunnat ske, exempelvis i Göteborg, framgår av en artikel i det sist utkomna numret av tidningen »Telegraf», organ för telegrafverkets trafikpersonalförbund. Jag skall tillåta mig att läsa några rader ur artikeln. Man sysselsätter sig där med frågan, varför icke dessa telegrambärare i Göteborg, som ju utgöra flertalet av de här ifrågavarande telegrambärarna, kunnat beredas plats på linjeavdelningen, och härom yttrar förbundsstyrelsen följande: »Varför telegrambärarna i Göteborg och Malmö — saken gäller således även 5 telegrambärare i Malmö — icke kunnat beredas plats å linjeavdelningen — beror därpå, att vid såväl Göteborgs som Malmö linjedistrikt råder arbetslöshet bland linjearbetarna, i det ett 40-tal i vardera distriktet, vilka innehåft fast anställning såsom linjearbetare ända upp till 8 år, för närvarande gå arbetslösa och vänta på återanställning.

I stockholmsdistriktet hava däremot på grund av automatiseringen nyanställt linjearbetare, och hava vid Stockholms telegrafstation avgångspliktiga telegrambärare, c:a 70 stycken, under åren 1922—1928 erhållit anställningar såsom linjearbetare. År 1926 gjorde förbundet en framställning till telegrafstyrelsen, att avgångspliktiga telegrambärare, som voro placerade å stationer inom linjedistrikt, där arbete såsom linjearbetare icke kunde erhållas, skulle äga rätt till linjearbetareanställning vid andra linjedistrikt. Denna begäran avsågs av telegrafstyrelsen, då för linjearbetarna själva gäller, att de icke flyttas från det ena distriktet till det andra vid inträdande arbetslöshet. Skulle så ha varit fallet, hade givetvis de nu arbetslösa linjearbetarna vid övriga distrikt anställts i stockholmsdistriktet, varigenom vid Stockholms station skulle finnas ett 70-tal avgångspliktiga telegrambärare av samma kategori som vid Göteborgs telegrafstation.»

Av detta framgår således, att det funnits särskilda skäl, varför telegrambärarna i Göteborg icke kunnat överflyttas till linjearbete.

Jag skulle dock vilja uppställa den frågan, varför icke en förflyttning kan ske till Stockholm. Här har ju automatiseringen föranlett nyanställning i linjearbete, och då borde väl telegrafstyrelsen kunnat vika från sin här uttalade princip och överflytta telegrambärarna från Göteborg till Stockholm. Det är ju klart, att det finnes tillräckligt med folk i stockholmstrakten för att upptaga detta arbete, och det skulle kanske icke ses med blida ögon här, om man toge hit göteborgare, men det är dock fråga om personer, vilka, som jag anförde i början av mitt anförande, antagits under vissa förespeglingar, och det är en sak, som telegrafstyrelsen borde taga hänsyn till.

Jag skall inte säga mer i denna fråga. Jag tror, att utskottet tydligt givit tillkänna, att det icke varit möjligt att tillstyrka den förevarande motionen, eftersom det ju var klart och tydligt, vilka konsekvenser ett bifall till en motion sådan som denna skulle föra med sig.

Jag anhåller därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ström: Herr talman! Såsom motionär i denna fråga har jag tagit mig friheten att begära ordet för att anförda några av de synpunkter, som varit vägledande för oss motionärer, då vi framförde denna motion.

Jag befarar, att utskottsmajoriteten i någon mån har missuppfattat saken, när den, såsom skett i motiveringen för avslaget, yrkat på att motionen till ingen åtgärd skulle föranleda. Frågan är här, om vi skola anse det riktigt eller ej, att telegrafstyrelsen infriar sina givna löften till den personal, som styrelsen anställt. Här har ju anförts av herr Larsson i Göteborg, att det vid den tidpunkt, då anställningarna ägde rum, torde ha varit mycket svårt att få personal, och därför införde man bestämmelser, som skulle garantera vederbörande en något fastare anställning. Dessutom förelåg här den omständigheten, att man ansåg det nödvändigt i och för telegrammens ordentliga expedierande

*Ang. fortsatt
eller annan
lämplig an-
ställning för
vissa tele-
grambärare.*

(Forts.)

*Ang. fortsatt
eller annan
lämplig an-
ställning för
vissa tele-
grambärare.
(Forts.)*

i vissa städer att ha en mera fast anställd, äldre personal för att ombesörja detta arbete. Detta framgår ju klart och tydligt av vad telegrafdirektör Johansson anförde år 1917, då han påpekade behovet av en pålitlig och omdömesgill personal för detta ändamål. På grundval av detta uttalande föreslogs därför, att telegrambärarna efter värnpliktsåldern skulle antagas till extra ordinarie stationsbiträden med för denna tjänstegrad stadgad avlöning, och telegrafstyrelsen har senare genom sina beslut fastslagit, att så skulle bli förhållandet. När man emellertid fastställt denna ordning och praktiserat systemet ett par år, beslöt telegrafstyrelsen utan vidare att upphöra med denna ordning. Man förstår ju, att när dessa personer, som blivit anställda under det löftet, att de skulle kunna beredas fortsatt anställning, ja, till och med kunna vinna befordran, finga det meddelandet, att de överhuvud icke kunde tänka på någon fortsatt anställning, långt mindre vänta sig någon befordran, så måste de känna meddelandet härom mycket svårt, och det är just med anledning härav, som vi i vår motion begärt, att telegrafstyrelsen måtte infria de löften, den en gång givit dessa telegrambärare.

Den motivering, utskottet här presterar för sitt avslagsyrkande, återfinnes på sid. 1 i utskottets utlåtande, där utskottet visserligen förklarar sig behjärta den svåra ställning, vari dessa telegrambärare befinna sig, men tillika säger, att utskottet trots detta icke kan göra någonting för dem, därför att de ända sedan slutet av år 1920 borde varit medvetna om att de förr eller senare skulle nödgas lämna telegrafverkets tjänst.

Jag måste säga, att det är en synnerligen klen tröst för dessa telegrambärare, som efter flera års anställning i ett av statens verk få detta meddelande, och det kan sannerligen icke utgöra någon anledning för oss att icke nu behjärta deras svåra ställning och försöka få åtgärder vidtagna för att hjälpa dem ur detta läge.

Vidare anför man ett annat skäl, nämligen att det skulle vara oriktigt, att riksdagen företog ett ingripande i de affärsdrivande verkens skötsel. Jag tycker det skälet verkar rätt så föråldrat numera. Det kan nog vara riktigt, som herr Källman sade, att det kanske skulle vara första gången i riksdagens historia, som man skulle avlåta en sådan skrivelse, men det finns väl många flera saker, som ske för första gången, och någon gång skall ja alltid vara den första. För så vitt jag vet, var det i fjol första gången, som man anordnade en arbetsfredskonferens för att diskutera på vad sätt man skulle taga hand om rationaliseringens offer inom den privata industrien. Och när regeringen kunde anordna en konferens för att dryfta den frågan, synes det väl icke vara för mycket begärt, om riksdagen åtminstone vågade sig på en skrivelse för att ge till känna på vad sätt den anser, att rationaliseringens offer inom de statliga verken böra behandlas. Det är mycket som är nytt, men därför är det icke sagt, att det också är av en sådan karaktär, att man icke bör inlåta sig därpå.

Det är rätt förvånansvärt, att man i dessa tider, när man diskuterar om rationaliseringen och om möjligheterna att på något sätt hjälpa offren för densamma, icke från utskottets sida vågar föreslå en skrivelse till ett av de verk, som sortera under riksdagen, däri man skulle påpeka, att det bör hålla de löften som en gång givits.

Här har av herr Källman framhållits, att skulle vi följa de anvisningar, som ges i motionen, skulle också andra befattningshavare kunna komma och pocka på att de hade rätt till fortsatt anställning. Han anförde som exempel, att 12,000 personer sedan kristidens början avskedats vid statens järnvägar, och påpekade, att dessa med samma rätt skulle kunna fordra att få förnyad anställning. Saken är ju emellertid den, att dessa 12,000 avskedats till följd av arbetsbrist. Följaktligen kan den nu föreslagna skrivelsen icke tagas till in-

täkt för påståendet, att dessa också skulle kunna fordra att erhålla fortsatt anställning. Här är det icke fråga om arbetsbrist, utan här gäller det att ersätta äldre arbetskraft med yngre arbetskraft, som utför arbetet billigare, varför man anser, att man icke kan taga den äldre arbetskraften i fortsättningen. Vad vi motionärer nu fordra är, att denna senare arbetskraft bibehållas för att så småningom överföras till den övriga verksamhet, som telegrafstyrelsen bedriver. Det är ju bekant, att undan för undan vissa av dessa telegrambärare överföras till linjearbete o. s. v. och även till en del andra sysselsättningar inom telegrafverket. Nu har det dock uppstått en sådan stockning, att man för närvarande icke kan inom verket placera dessa 37 telegrambärare, och därför anser man, att det är bättre att avskeda dem och sedermera efter hand anställa ny arbetskraft. Vi finna detta oriktigt och förmena, att telegrafverket bör infria det löfte, som en gång givits dessa personer vid deras anställning, och att man bör behålla dem, ända till dess de kunna placeras på något av dessa andra områden. Och det torde icke vara nödvändigt, att det dröjer så länge, innan så kan ske.

Visserligen uttalar utskottet i slutet av sitt utlåtande den förvisningen, att telegrafverket i görligaste mån kommer att behålla de ifrågavarande telegrambärarna i sin tjänst eller att underlätta deras överförande till andra anställningar. Men om man ser på den skrivelse, som telegrafverket avlatit till utskottet, finner man, att något sakligt underlag för dessa förhoppningar icke finnes. Telegrafstyrelsen framställer bl. a. gentemot personalen en anmärkning, som enligt mitt förmenande är av tämligen graverande karaktär. Styrelsen skriver: »Det synes icke vara fullt klarlagt, att dylika ansträngningar» (från denna personals sida att erhålla annan anställning) »verkligen gjorts med den intensitet, det avsedda målet borde förtjäna. Däremot synes det styrelsen kunna förutsättas, att vederbörande skulle, därest de ägde visshet om kvarstannande vid verket såsom en utväg till försörjning under alla omständigheter, slappas i sitt intresse att förskaffa sig annat arbete.» Sålunda riktar man först och främst den anmärkningen mot telegrambärarna i fråga, att de icke gjort vad de kunnat för att förskaffa sig annat arbete, och förmodar, att om de finge kvarstå ännu en tid i verkets tjänst, de icke komme att söka sig något annat arbete. Man måste säga, att en sådan anklagelse är rätt omotiverad i dessa tider, då tusentals arbetare — både yrkesutbildade och andra, som äro vana vid tungt kroppsarbete — gå utan arbete. Med sådana arbetare ha de icke så synnerligen stora möjligheter att konkurrera på arbetsmarknaden. En del av dem ha ju kommit upp i 25—30-årsåldern, de ha icke kunnat lära sig något yrke och ha naturligtvis mycket svårt att taga anställning såsom grovarbetare o. s. v.

Jag tror, att det med alla dessa skäl är tillräckligt ådagalagt, att det vore önskvärt, om man kunde göra något för de ifrågavarande telegrambärarnas fortsatta anställning, och jag tror icke, att man behöver hänga upp sig på den princip, som utskottet anför. Jag är tvärtom övertygad om att det vore till stor skada, om man knäsatte den principen, att riksdagen icke skulle kunna under några förhållanden — och icke ens i den lindriga formen av en skrivelse — påverka det ena eller andra av statens verk att visa litet mera hänsyn till den personal det har anställt hos sig. Godkände man en sådan princip, innebure detta, att man läte byråkratien inom verken sitta i orubbat bo, och att man å riksdagens sida avsvure sig rätten att utöva något som helst inflytande på deras verksamhet. Detta är under nuvarande tider enligt min mening icke rätta sättet för folkrepresentanterna att hävda sin ställning mot den byråkrati, som förefinnes i statens verk. Man bör i stället se till, att riksdagen behåller rätten att göra de anmärkningar den finner önskvärt att framställa.

Med dessa ord skall jag, herr talman, be att få instämma i det av herr

Ang. fortsatt eller annan lämplig anställning för vissa telegrambärare.

(Forts.)

Ang. fortsatt
eller annan
lämplig an-
ställning för
vissa tele-
grambärare.

Larsson gjorda yrkandet om bifall till förslaget om en skrivelse till Kungl. Maj:t från riksdagens sida i detta ärende.

Med herr Ström förenade sig herr *Höglund* i Göteborg.

(Forts.)

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Herr Källman nämnde, att det här skulle gälla en speciell göteborgsfråga och att den för den skull åtminstone icke skulle vara av något större statstjänareintresse. Jag måste säga, att även om detta är en sak, som särskilt berör Göteborg, det förefaller mig vara en rätt viktig sak, och detta icke bara för statstjänarna utan även med hänsyn till arbetslöshetsfrågan i allmänhet.

Det har ju vid olika tillfällen tillkännagivits, att ungdomsarbetslösheten är ett av de besvärligaste arbetslöshetsproblem, som man har att göra med. Här förhåller det sig så, att man i telegrafverkets tjänst — alltså i statens tjänst — anställer unga män; de få inneha denna sin anställning under några år, till dess de nått en viss angiven ålder, och när de kommit upp till denna ålder, måste de automatiskt lämna anställningen. Vad ha de nu under den tid de varit anställda i statens tjänst kunnat förskaffa sig för kunskaper, som ge dem möjlighet till försörjning på annat håll? Genom att bära ut telegrafverkets telegram skaffar sig en person icke några kunskaper, som gör honom kvalificerad till att sedan få anställning på den enskilda arbetsmarknaden, att få en anställning varigenom han kan försörja sig. Den omständigheten alltså, att man vid statens verk har en sådan ordning, gör, att en mängd unga män, som icke kunna placeras på annan plats i verkets tjänst, efter anställningens slut kastas ut på arbetsmarknaden utan kvalifikationer, vilka kunna giva dem ökade möjligheter att taga upp konkurrensen om arbetstillfällena. Jag känner personligen till fall, där unga män varit anställda i telegrafverkets tjänst ett tiotal år varefter de fått sluta sin anställning och måst gå arbetslösa samt bli försörjda av sina föräldrar i både ett, två och tre år, därför att de icke kunnat konkurrera om arbetstillfällena på arbetsmarknaden. De ha icke haft yrkeskunskap och därför icke möjlighet att förskaffa sig anställning — i varje fall icke någon fastare sådan — på den enskilda arbetsmarknaden. Att staten i sin verksamhet anställer personer på sådana villkor och med en sådan utsikt för framtiden, betraktar jag såsom icke rimligt. Beträffande åter t. ex. sådana män, som haft fast anställning på den militära banan, betraktas det såsom statens plikt att i görligaste mån bereda dem anställning inom olika statens verk, inom statens järnvägar, postverket o. s. v., och det är t. o. m. tillkännagivet, att de skola ha vissa företräden. När det är fråga om de unga män, som äro anställda såsom telegrambärare, må det vara, såsom herr Källman påpekade, att deras anställning måste betraktas såsom en passerställning, så att säga. Men det är en passerställning, som medför, att man efter förrättat värv i statens tjänst passerar ut i arbetslösheten; detta är ju i varje fall en passerställning, som icke är särdeles avundsvärd, och det kan nog i själva verket icke sägas vara en passerställning utan en ytterst tillfällig anställning, som icke skänker några kvalifikationer för fortsatt försörjning genom eget arbete.

Den motion, som här väckts angående de ifrågavarande 37 telegrambärarna, berör givetvis detta problem och gäller speciellt det antal, som det nu är fråga om. Men för telegrambärarna i allmänhet står ju alltså ingen annan väg öppen än den jag här tillåtit mig erinra om: de få inneha sin anställning under den tid föreskrifterna så medgiva, och sedan vinkar för dem ingenting annat än arbetslösheten. Under den tid de varit anställda i telegrafverkets tjänst ha de haft en ytterst bristfällig försörjning, som endast kunnat utfyllas genom föräldrarnas medverkan, och när de kommit så långt, att de skola börja försörja sig själva, stå de där utan kunskaper och möjlighet att genom eget arbete förvärva sitt

uppehålle — i varje fall på ett ordentligt sätt. Jag håller före, att statsverket väl knappast bör handla på detta sätt, utan att man från statens sida bör se till, att de unga män, som man använder till en sådan enklare befattning, som telegrambärarsysslan utgör, när det icke längre ur statsnyttans synpunkt finnes lämpligt att ha dem kvar i tjänsten, beredas sysselsättning på andra områden inom statsförvaltningen.

Ang. fortsatt eller annan lämplig anställning för vissa telegrambärare.

(Forts.)

Det har talats om att man har avskedat många vid statens järnvägar, och jag känner till, att så är förhållandet. Men jag måste säga, att om nu statsverket icke fullgjort allt vad man rimligen borde kunna fordra, när det gäller statens järnvägar, så är detta knappast något skäl till att man skulle handla precis på samma sätt gentemot de män i telegrafverket, som det här är fråga om. Har man alltså handlat så, att man helt enkelt avskedat och kastat ut i arbetslöshet folk, som anställts vid statens järnvägar i unga år och sålunda icke haft möjlighet att skaffa sig erforderliga yrkeskunskaper för att deltaga i konkurrensen om arbetstillfällena på den öppna marknaden, kan den omständigheten — åtminstone enligt mitt sätt att se — icke utgöra något skäl till att man går till väga på samma sätt inom telegrafverket och handlar så i fortsättningen inom statsförvaltningen i allmänhet.

Ett bifall till den i föreliggande fråga väckta motionen och ett bifall sålunda till den reservation, som är fogad vid utskottsutlåtandet, skulle väl kanske medföra — såsom också från utskottets sida framhållits — ett sådant ingripande från riksdagens sida gentemot ett av statens affärsdrivande verk, som icke förekommit tidigare. Men om ett dylikt ingripande förekommer i detta speciella fall, må det väl kunna betraktas som ett tillkännagivande från riksdagens sida, att man anser, att staten skall i fortsättningen se till att bereda dessa unga män, som nu äro sysselsatta på telegrambärarposterna, anställning i fortsättningen, så att de icke kastas ut för att öka de arbetslösa skara. Det vore ett tillkännagivande, som i dessa tider sannerligen vore av behovet påkallat med hänsyn till den ungdomsarbetslöshet, som råder här i landet i stor utsträckning och som medför sådana verkningar som den gör.

Utskottet har ju uttalat den förvissningen, att telegrafverket i görligaste mån kommer att behålla de i motionen avsedda telegrambärarna i sin tjänst eller underlätta deras överförande till andra anställningar. Jag vet icke, varpå utskottet grundar detta sitt uttalande. Jag har genom styrelsen för den personalorganisation, som dessa befattningshavare tillhöra, fått det beskedet, att det icke från telegrafverkets sida träffats några anstalter för beredande av fortsatt anställning åt telegrambärarna. Utsikten för dem är alltså den, att de på bestämd datum få lämna sin anställning i statens tjänst, och detta efter så pass många års arbete.

Jag har här tillåtit mig erinra om att telegrambärartjänsten icke skapar kvalifikationer för konkurrens om arbetstillfällena på arbetsmarknaden. Jag skulle tro, att det är svårt att giva anvisning på vad för yrke telegrambärartjänsten gör en person kvalificerad att taga itu med, sedan han avskedats från sin tjänst. Då det förhåller sig på det sättet, att staten sysselsätter personer i yrken eller med befattningar, vilka icke giva möjlighet till utbildning, varigenom de kunna erhålla anställning på annat håll, förefaller det mig naturligt, att staten också tager konsekvensen härav och ser till, att man i första hand bereder dem sysselsättning på andra områden. Ett bifall till motionen skulle givetvis innebära en erinran från riksdagens sida, att man hyser en sådan uppfattning beträffande behandlingen av telegrambärarna, när det gäller deras fortsatta anställning, och ett sådant tillkännagivande kan knappast betraktas som oriktigt och som något, som icke i detta sammanhang får förekomma.

Även om jag alltså anser, att det i motionen framställda yrkandet icke till fullo täcker vad riksdagen borde säga ifrån i detta sammanhang, skall jag dock,

Ang. fortsatt
eller annan
lämplig an-
ställning för
vissa tele-
grambärare.

(Forts.)

herr talman, såsom frågan ligger till, i anslutning till de synpunkter jag här framhållit be att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Lars-son i Göteborg.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag tänkte från början icke blanda mig i denna debatt, men vad som förekommit har givit mig anledning att påpeka, att det kanske icke är så alldeles lätt att handha ledningen för ett affärsdrivande verk, när det gäller spörsmål sådana som detta. Jag är fullt överens med motionärerna och den siste talaren om att det skulle vara önskvärt, om telegrafverket kunde behålla dessa 37 unga män, som det är fråga om, i sin tjänst, och jag är lika överens med dem om att det varit önskvärt, om man kunnat undvika att avskeda 12,000 personer vid statens järnvägar. På denna punkt skola alltså icke vi tvista. Men vad jag vill ha sagt är, att jag har mig bekant, att det föreligger förslag angående indragningar även på andra håll, något som jag misstänker blir ytterst svårt att komma ifrån.

Jag har ett papper i min hand, som utgör en avskrift av en skrivelse till kungl. telegrafstyrelsen från en telegrafverkets verkstadsklubbs personal genom dess kommitterade, där man talar om att det kan bli omkring 200 personer, vars befattningar på grund av driftens rationalisering måste indragas. Om jag därtill lägger, att jag här har ytterligare ett papper, som visar, att man vid statens järnvägar har sett sig nödsakad att på grund av omläggning av driften förflytta en stor del av personalen, för att inte säga alla, ganska långa vägar från den plats, där de fått anställning, och från den ort, där, i det fall jag syftar på, inte mindre än ett hundratal skaffat sig egna hem, så förstår man, att det inte är så synnerligen lätt att här komma och säga från riksdagens sida: dessa 12,000 vid statens järnvägar, dessa 200 vid telegrafverkets verkstäder i Nynäshamn, dessa mellan 200 och 300 vid en verkstad vid statens järnvägar — jag skall inte här blanda in dem i vidare mån, än som är erforderligt — kunna vi inte göra någonting åt, ty deras öde är en naturlig följd av den förbättrade, rationaliserade driften; men de här 37 skall riksdagen skriva om alldeles särskilt.

Ja, mina herrar, även om man hyser den största medkänsla med dessa unga män, lär det inte gå att på denna väg åstadkomma någon rättelse. Men i anslutning till vad jag framhöll beträffande verkstäderna i Nynäshamn, vill jag säga, att det förefaller, som om samarbetet mellan exempelvis förrådsavdelningen vid telegrafverket och övriga avdelningar kunde vara något bättre, och jag tror mig veta att förhållandet redan uppmärksamrats av styrelsen, att man kanske kunde åstadkomma en något jämnare arbetstillgång. Huruvida detta kan tillämpas beträffande telegrafverkets telegrambärare, därom kan jag inte yttra mig.

Som slutsumma av vad jag sagt vill jag endast framhålla, att det, enligt mitt sätt att se, är omöjligt för riksdagen att skriva beträffande denna lilla grupp, då man vet, att det är många hundra, som man i andra fall inte kan se sig någon utväg, åtminstone för närvarande, att behålla. Jag vill inte och kan inte rikta någon speciell anmärkning mot telegrafverket. Jag vill bara framhålla önskvärdheten av ett bättre samarbete. Ty så mycket framgår av det papper jag har här i min hand, att det fordom kanske varit så, att den ena avdelningen inte precis så noga följt med vad den andra gjorde och behövde. Och det är den uppmaningen jag från denna plats skulle vilja ställa till vederbörande att i fortsättningen — jag vet att det är påbörjat — söka beakta vikten av samarbete för att åstadkomma möjligast jämna arbetstillgång.

Med vad jag nu anfört anser jag mig, herr talman, ha motiverat ett bifall till utskottets hemställan.

Herr Ström: Herr talman! De skäl, som herr Anderson i Råstock anförde för att icke avlåta någon skrivelse, äro enligt mitt förmenande rätt märkvärdiga. Han talade om att vid statens järnvägar hundratals personer voro överflödiga och att man vid telegrafverkets verkstäder i Nynäshamn var beredd att avskeda ett par hundra, därför att de äro överflödiga. Jag tycker icke detta kan vara någon motivering för att också dessa telegrambärare, som inte alls äro överflödiga, skola avskedas och ersättas med yngre arbetskrafter, som skola övertaga deras arbete. Vore det så, att de voro överflödiga, så vore det ju tämligen fruktlöst att avlåta någon skrivelse i ärendet. Ty man kan ju inte gärna tvinga verket att behålla arbetskrafter, som inte behövas. Men här är det icke på det sättet, utan här är det fråga om att avskeda personer, som varit anställda i 10 å 12 år, för att ersätta dem med yngre arbetskrafter. Redan vad som här anfördes av herr Anderson i Råstock borde visa nödvändigheten av att man går försiktigt fram, där personalen icke är överflödig utan där man behöver densamma.

Jag ber därför att få vidhålla mitt yrkande om bifall till den av herr Larsson i Göteborg avgivna reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

Vid härpå skedd föredragning av andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, med anledning av väckt motion angående vissa synpunkter att övervägas vid fastställandet av ny taxa för transporter å statens järnvägar anförde:

*I fråga om
ny taxa för
transporter
å statens
järnvägar.*

Herr Svedberg: Herr talman! Då jag är en av motionärerna i denna fråga, har jag begärt ordet särskilt för att understryka några uttalanden i de yttranden, som inkommit till utskottet vid behandlingen av denna motion och vilka äro bifogade utskottets betänkande.

Jag ser med tillfredsställelse, att kommerskollegium, efter att i sin ordning hava inhämtat yttrande från Sveriges industriförbund, anser sig kunna instämma i motionens syfte. Kollegium säger bl. a., att kollegium tidigare har »påvisat, att starka skäl syntes tala för att för tariffreduktioner i största utsträckning taga i anspråk det beräknade belopp (av omkring 10 miljoner kronor), som kunde anses disponibla för sådant ändamål». Och kollegium säger vidare, att »en sådan åtgärd torde nämligen kunna betecknas såsom en av de få praktiskt genomförbara åtgärder, som stode till buds för att från statens sida effektivt stödja näringslivet och särskilt vissa industrier, som vore i verkligt behov av sådant stöd».

Vidare har arbetslöshetskommissionen i sitt yttrande till utskottet anfört följande: »Riktigheten av den i motionen uttalade uppfattningen, att beredandet av lättnader för näringslivet och enkannerligen då för jordbruket utgör en av betingelserna för näringslivets uppblomstrande och därmed även skapar möjlighet till ett fortsatt nedbringande av arbetslöshetens omfattning, synes kommissionen ligga i öppen dag. Att en sänkning av transportkostnaderna å statens järnvägar skulle i sin mån bidra till billigare produktionskostnader och därmed till ökad efterfrågan på bl. a. lantbruksprodukter torde likaledes vara obestridligt. Därest det fördenskull ur allmänt statsfinansiella synpunkter låter sig göra att åvägabringa en sänkning av järnvägstaxorna för godstransport, skulle en sådan åtgärd enligt kommissionens förmenande vara ägnad att även påverka arbetsmarknaden i gynnsam riktning. Ehuru kommissionen hyser för-

*Ang. fortsatt
eller annan
lämplig an-
ställning för
vissa tele-
grambärare.
(Forts.)*

*I fråga om
ny taxa för
transporter
å statens
järnvägar.
(Forts.)*

vissning om att de av motionärerna anförda allmänna synpunkterna på här berörda spörsmål under alla förhållanden skola bliva föremål för Kungl. Maj:ts överbäganden, synes det kommissionen likväl icke vara något att erinra mot ett bifall till den väckta motionen.»

Utskottet däremot synes ha mycket svårt att sätta sig in i motionärernas tankegång, att fraktlättnader i nämnda avseende för näringslivet kunde ha någon synnerligen stor inverkan på arbetslösheten i landet. Men utskottet säger ju slutligen, att »utskottet håller icke för otroligt, att en dylik sänkning möjligen kan komma att bidraga till att minska arbetslösheten». Vi motionärer ha varit övertygade om att en kraftig taxereduktion å de frakter, som beröra näringar och industrier, skulle betydligt förbättra arbetsmarknaden. Att vi skulle ansett arbetslöshetsproblemet fullständigt löst genom de åtgärder vi föreslagit i motionen, framgår väl inte på något sätt av densamma.

Yttrandet från svenska järnvägsföreningen tycks ha imponerat mest på utskottet, så att det alldeles lämnat å sido de sympatiska uttalandena från arbetslöshetskommissionen till förmån för motionen. De som skrivit yttrandet från svenska järnvägsföreningen ha tydligen icke kunnat frigöra sig från att taga hänsyn till varifrån motionen kommit, vilket kan förklara deras misstänksamma tolkning av densamma.

Emellertid framgår av utskottets betänkande jämte bilagor, att arbetet med den nya frakttaxan har fortskridit så långt, att en skrivelse skulle komma för sent. Jag nödgas därför inskränka mig till ett understrykande av de i detta betänkande jämte bilagor uttryckta sympatierna för de synpunkter, som ha framförts i motionen och som redan äro beaktade.

Jag har, herr talman, intet särskilt yrkande.

Herr **Källman**: Herr talman! Ehuru den föregående ärade talaren icke gjorde något yrkande, kan jag icke underlåta att framhålla, att den nu förevarande motionen borde ha varit obehövlig, ty jag förutsätter, att motionärerna mycket väl borde känna till, att såväl den 1927 tillsatta arbetslöshetsutredningen som de år 1928 tillkallade sakkunniga för utredning rörande jordbrukets ekonomiska läge m. m. ha alla de spörsmål under överbägande, som motionärerna framfört i motionen. Det hade därför icke funnits någon anledning att, utan hänsyn till allt detta, föreslå en skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet. Jag kan tillägga, att det är självklart, att ju mer produktionen underlättas genom billiga fraktsatser och dylikt, desto lättare har man att konkurrera. Men vi ha väl också en annan fråga att tänka på, och det är, att statens olika affärsdrivande företag skola ha inkomster och icke bara utgifter. Därest man ginge in för den princip, som motionärerna så starkt understrukt i sin motion, så skulle naturligtvis resultatet bli en sådan ökning av den direkta inkomst- och förmögenhetsskatten, att vi finge ännu mera klagomål på den punkten från produktionens sida i allmänhet än dem motionärerna kommit med från sina utgångspunkter.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogs bevillningsutskottets memorial, nr 12, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskild skatt å bensin och motorsprit m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll utskottets i detta memorial gjorda hemställan.

§ 7.

Å föredragningslistan var härefter uppfört första lagutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av väckta motioner om utredning angående revision av den s. k. preventivlagen. Ang. revision av den s. k. preventivlagen.

Första lagutskottet hade till behandling förehäft motionerna nr 103 i första kammaren av fröken *Hesselgren* samt nr 203 i andra kammaren av fru *Nordgren* och fru *Östlund*.

I motionerna hade föreslagits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville i folkhälsans intresse föranstalta en förutsättningslös och allsidig utredning, i vad mån en revision av 18 kap. 13 § samt 14 kap. 26 och 27 §§ strafflagen kunde anses vara av behovet påkallad och till riksdagen inkomma med de förslag, som härav kunde föranledas.

Med förmälan att utskottet avgåve särskilt utlåtande beträffande den del av motionerna, som avsågo revision av 14 kap. 26 och 27 §§ strafflagen, innehållande straff för fosterfördrivning, hemställde utskottet, att förevarande motioner, såvitt nu vore i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herr *Åkerman*, med instämmande av herrar *Norling*, *J. H. Teodor Julin*, *Lindqvist* i Halmstad och *Lindley* samt fru *Östlund*, hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville till nästa års riksdag framlägga proposition om den ändring i 18 kap. 13 § strafflagen, som innehölles i ett i reservationen intaget lagförslag.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Lindqvist* i Halmstad: Herr talman! Jag står jämte några andra av utskottets ledamöter antecknad som reservant mot det utskottsutlåtande, som här föreligger, och har i anledning därav begärt ordet.

De motioner, som förelagat för utskottets behandling, ha avsett en skrivelse om revision av två särskilda lagstadganden, dels den s. k. preventivlagen och dels den i dagligt tal s. k. fosterfördrivningslagen. Utskottet har nu vid behandlingen av dessa motioner med deras olika yrkanden delat upp motionerna och avgivit två betänkanden. Och det, som vi nu först ha att behandla och som nu föredragits, gäller den del av motionerna, som avser revision av preventivlagen.

Mellan oss reservanter och utskottsmajoriteten äro inte meningsskiljaktigheterna så stora, som man kanske kunde tro, när man ser, att vi inte ha kunnat enas om ett och samma slut. I huvudfrågan äro, såvitt jag kan läsa utskottets utlåtande, utskottsmajoriteten och reservanterna fullkomligt överens. Vad vi reservanter vilja, det är, att det skall vara möjligt att bedriva en allvarlig och till formen oantastlig upplysningsverksamhet jämväl rörande de mekaniskt verkande preventivmedlens betydelse i kampen mot könssjukdomarna. Att en sådan upplysningsverksamhet som denna är önskvärd, synes hela utskottet vara överens om. Jag förmodar, att kammarens ledamöter ha tagit del av utskottets utlåtande. Om ni det gjort, så ha ni sett, vad utskottet säger på sidan 16. Och om ni inte förut tittat på det, så skulle jag be att få hänvisa till vad utskottet där uttalar. Det heter: »Någon tvekan torde ej längre behöva råda därom, att utan hinder av preventivlagen en vidsträckt» — märk väl, vad utskottet här säger — »en vidsträckt upplysningsverksamhet kan anordnas jämväl rörande de mekaniskt verkande preventivmedlens betydelse i kampen

Ang. revision av den s. k. preventivlagen.
(Forts.)

mot könssjukdomarna». Såvitt jag kan läsa och förstå utskottets utlåtande, anser alltså även utskottet en upplysningsverksamhet av denna art mycket önskvärd. Åtminstone har utskottet inte försökt göra någon reservation mot en sådan, och det har utskottet väl inte kunnat göra, då det säkerligen som sagt är utskottsmajoritetens uppfattning lika väl som reservanternas, att en sådan upplysningsverksamhet är av behovet påkallad. Men om nu utskottet hyser samma uppfattning som reservanterna, så kan man fråga: varför ha vi då inte kunnat komma till samma resultat, varför ha vi inte kunnat enas? Ja, orsaken därtill är den, att vi reservanter anse, att en dylik upplysningsverksamhet inte är möjlig att utföra, utan att den kommer i konflikt med gällande lag, under det att däremot utskottsmajoriteten anser, att någon lagändring icke är behövlig för denna upplysningsverksamhets fulla bedrivande.

Den av hela utskottet sålunda omfattade övertygelsen om önskvärdheten av en sådan upplysningsverksamhet har ju också riksdagen 1923 givit sin anslutning. Ty nämnda år avlät riksdagen en skrivelse, vari begärdes, att det skulle tagas under omprövning eller göras till föremål för utredning, huruvida den gällande lagen gav möjlighet till den upplysningsverksamhet, varom här är fråga. Men på denna år 1923 avlätna skrivelse har riksdagen aldrig fått något svar från Kungl. Maj:t. Det utarbetades ett förslag till lagändring, ett förslag, som sedan har varit underställt riksdagens prövning. Men underställningen har icke skett i form av en proposition, utan det förslag, som utarbetats, underställdes riksdagens prövning i form av en motion. I år ha vi fått veta, att denna riksdagsskrivelse av 1923 blivit avskriven. I december månad förra året beslöt nämligen Kungl. Maj:t, att denna riksdagsskrivelse icke skulle till någon vidare åtgärd föranleda. Det skulle vara mycket värdefullt att få veta, vad orsaken var till att Kungl. Maj:t avskrev denna riksdagsskrivelse av 1923.

Jag hade hoppats, att det skulle varit möjligt att få till herr justitieministern här i dag ställa en eller ett par direkta frågor om denna sak. Men han har tydligen inte varit i tillfälle att stanna kvar, tills dessa motioner skulle behandlas. Emellertid skall jag, ehuru han icke är här närvarande, taga mig friheten att i alla fall framställa dessa frågor, för att han, om han eventuellt senare skulle komma, skall kunna ge ett svar på dem. De frågor, som jag skulle vilja ställa till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, skulle vara följande: Anser herr statsrådet att 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen, såsom detta strafflagsstadgande nu är formulerat, är tillfredsställande? Det skulle vara värdefullt att få ett svar på den frågan. Vidare skulle jag vilja ställa den frågan: Anser herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet i likhet med utskottsmajoriteten, att lagen, sådan som den nu är formulerad, icke lägger hinder i vägen för en vidsträckt upplysningsverksamhet jämväl rörande de mekaniskt verkande preventivmedlens betydelse i kampen mot könssjukdomarna? Är det så, att utskottets uttalade uppfattning är riktig och att den uppfattningen skulle stå sig inför åklagarmyndigheter och domstolar, då ha naturligtvis vi reservanter mindre anledning att påyrka en lagändring för vinnande av det syfte, som man avsåg att vinna med det lagförslag, som var underställt riksdagen i form av den motion, om vilken jag förut har talat. Om herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet delar utskottets uppfattning, då borde väl herr statsrådet taga under övervägande, huruvida det inte vore lämpligt att lämna ett meddelande därom till medicinalstyrelsen, så att medicinalstyrelsen finge veta, hur man nu från lagrådets sida anser att denna lag skall tolkas och hur man även inom justitiedepartementet anser att lagen rätteligen skall tolkas.

När jag säger, att det kunde vara behövligt, att det gjordes ett sådant meddelande till medicinalstyrelsen, så gör jag detta inte minst därför, att medicinalstyrelsen tidigare i ett fall har varit ytterst tveksam, så tveksam, att styrelsen

har vidtagit åtgärd för att förhindra en upplysningsverksamhet av den art, varom här är fråga. Jag ber att i detta avseende få erinra om ett uttalande till statsrådsprotokollet, som dåvarande justitieministern Nothin hade, när han inför Kungl. Maj:t föredrog detta ärende efter den utredning, som då verkställdes. Justitieministern Nothin anförde vid detta tillfälle bl. a.: »Till belysning av uppfattningen angående det ifrågavarande lagrummets innebörd må vidare framhållas följande. *Dermatologiska sällskapet* i Stockholm ingav för några år sedan till medicinalstyrelsen för granskning ett förslag till flygblad om de smittsamma könssjukdomarna, för vilket flygblad sällskapet hade begärt bidrag av statsmedel. I det ingivna förslaget hette det bl. a.:

Ang. revision av den s. k. preventivlagen.
(Forts.)

»Trohet i könsförbindelser är såväl för den enskilde som för samhället av största betydelse i kampen mot de veneriska sjukdomarna. Var och en bör behärska sin könsdrift så, att yttringar därav aldrig framträda tanklöst eller ansvarslöst. En sådan självbehärskning understödes verksamt genom ett nyktert levnadssätt. Otaliga äro de personer, som tillskriva sin olycka ett tillfälligt alkoholbruk, vilket dövat deras eljest vaksamma självkontroll. Rättast och klokast är att ej utsätta sig för att bliva smittad! Utsätter sig någon likväl genom könsungämsa för risken att bliva smittad, kan dock mycket göras för att minska faran, även om intet fullt säkert medel därför gives. Användandet av s. k. skyddsmedel (kondong) kan sålunda oftast skydda mot överförande av smitta.»

Vid förslagets granskning i medicinalstyrelsen uteslöts emellertid den sista punkten. Det ansågs uppenbarligen tveksamt, huruvida den vore förenlig med preventivlagen.»

När så har varit förhållandet, måste man väl säga, att det råder allttjämt en stor oklarhet på denna punkt, och jag vill ännu en gång säga, att det vore ytterst önskvärt, att, om herr justitieministern delar utskottsmajoritetens uppfattning, att lagen icke lägger hinder i vägen, denna hans uppfattning bringades till medicinalstyrelsens kännedom.

Jag tillät mig säga att, om vi reserveranter hade samma uppfattning som utskottsmajoriteten, så hade vi ju icke samma anledning att här yrka på en lagändring i det syfte, varom här är fråga, men då vi hitintills, herr talman, icke ha kunnat bibringas en sådan uppfattning, ha vi nödgats allttjämt ställa oss på den ståndpunkten, att vi anse en lagändring erforderlig.

Nu hava motionärerna hemställt om en utredning av denna sak. Vi äro några reserveranter, däribland jag, som väl vilja tillmötesgå motionärernas önskan om en skrivelse men dock icke om en skrivelse om förnyad utredning, då det så nyss företagits en utredning. Vi hava därför i reservationen, som återfinnes på sidan 17, hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville till nästa års riksdag framlägga proposition om den ändring i 18 kap. 13 § strafflagen, som innehålles i här ovan intagna lagförslag.

Nu har det blivit någon tvekan om, huruvida talmannen skall kunna ställa ett yrkande som detta under proposition, då reservationen tager upp och begär en bestämd lagändring. Om jag gör ett yrkande om bifall till denna reservation, blir det sålunda kanske inte möjligt att få detsamma ställt under proposition. Jag är sålunda förhindrad att framställa yrkande om bifall till reservationen, vilket jag eljest helst skulle velat göra.

Som saken nu ligger, herr talman, är det mig icke möjligt att göra något annat yrkande, än att jag hemställer, att kammaren måtte bifalla motionerna i den del, varom här är fråga.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde fru *Östlund* och fru *Nordgren*.

Ang. revision av den
s. k. preventivlagen.
(Forts.)

Herr Björkman: Herr talman! Den föregående ärade talaren begränsade diskussionen från början till att omfatta, huruvida en upplysningsverksamhet av det slag han omnämnde kunde vara möjlig under bibehållande av den nuvarande lydelsen av 18 kap. 13 § strafflagen. Om jag bara får rekapitulera något av vad han sade och lägga till något, skall jag därefter icke gentemot honom ingå i någon längre polemik och ej heller bli mera lång än som överensstämmer med de principer, som herr Sävström i annat ärende i början av dagens debatt proklamerade.

Vi komma ihåg 1918 års lag angående åtgärder mot utbredning av könsjukdomar. Där ha vi nu § 27, varest det säges, att Konungen äger att förordna om de åtgärder, som erfordras för att bland allmänheten sprida kunskap om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet samt om de medel, som stå till buds mot smittas överförande. Man får väl antaga, att 1918 års lagstiftare voro förvissade om, att en upplysningsverksamhet, lagd i Kungl. Maj:ts hand, icke skulle strida mot 18 kap. 13 § strafflagen. Emellertid uppkommo tvivel om möjligheten av upplysningsverksamheten, tvivel som kommo fram särskilt vid de upprepade debatter, som förekommit i kammaren, och år 1923 gick riksdagen in med en skrivelse till Kungl. Maj:t, däri riksdagen hemställde, att det skulle bliva en utredning, huruvida och under vilka förutsättningar 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen kunde upphävas eller omarbetas. Man tog just sikte på möjligheten till denna upplysningsverksamhet. Ärendet gick till Kungl. Maj:t, och, som herr Lindqvist nyss nämnde, förberedde dåvarande justitieministern Nothin ett förslag till riksdagen. Han sade också där ifrån, att den springande punkten just var detta, att man måste ha fullt utrett, att en allvarlig och även till formen oantastlig framställning i förevarande ämne icke skulle drabbas av ansvar. Förslaget, som står upptaget som ett första önskemål från reservanterna till lagutskottets utlåtande nu, gick till lagrådet för yttrande. Dessförinnan hade emellertid en hel del myndigheter och vetenskapliga sammanslutningar yttrat sig. Det fanns nog en viss tvekan på sina håll, men den tvekan var icke större än att en hel del auktoritativa myndigheter sade ifrån, att de ansågo, att en upplysningsverksamhet av nu ifrågakvarande slag skulle kunna äga rum, utan att den behövde drabbas av straffhotet i 18 kap. 13 §. Lagrådet, som i sitt utlåtande 1926 refererade dessa yttranden, förklarade, att den tvekan, man kunde spåra här och var, tydligen hänförde sig till att man ville ha klart uttalande, att det icke vore någon risk för att upplysningsverksamheten kunde hotas med 18 kap. 13 §. Lagrådet förklarade självt, särskilt under hänvisning till en ledamot i vetenskapliga rådet i medicinalstyrelsen, att lagrådet ansåg, att en allvarlig och värdig, auktoritativ upplysningsverksamhet i syfte att förebygga utbredande av könsjukdomar icke strede mot 18 kap. 13 §. För övrigt ansåg lagrådet — vilket i detta sammanhang icke egentligen behöver framhållas — att en ändring av lagen kunde befaras ha följder, som lagrådet icke funne önskvärda. Sedan har riksdagens skrivelse av 1923 med detta lagrådets uttalande föredragits inför Kungl. Maj:t, och hela ärendet har i december 1928 avskrivits från handläggning. Betydelsen av detta lagrådets utlåtande har naturligtvis ingående dryftats i lagutskottet, då denna fråga nu åter varit under behandling. Därvid har lagutskottets majoritet funnit sig övertygad om, att en allvarlig och auktoritativ, i formen värdig upplysningsverksamhet icke borde kunna hindras av preventivlagen. Denna lagutskottets mening har gillats i första kammaren. Nu är det min mening, att det skulle vara lyckligast, om andra kammaren också ginge med på lagutskottets utlåtande. Jag upprepar hur frågan nu ligger. Lagutskottet har att först stödja sig på lagrådet. Man kan väl vidare antaga att, när Kungl. Maj:t har avskrivit ärendet, det varit just på grund av den av lagrådet uttalade meningen. Nu har som nämnt lagutskottets uttalande om möjligheten av denna undervisnings-

denna upplysnings meddelande blivit av första kammaren godkänd. Min åsikt är då den, att det skulle kunna vara, ej minst för motionärerna, tacknämligt, om det nu visade sig, att hela riksdagen trädde bakom, att det bleve en samfällad mening i denna sak, som skulle kunna utåt verka respektingivande och avspännande i långvariga och pinsamma strider och som först och främst väl alldeles skulle taga bort den tvekan, som möjligen kunde finnas hos en eller annan auktoritativ person, om han skulle våga gå fram med sin allvarliga och värdiga upplysningsverksamhet. Att inte vederbörande ha varit alltför tveksamma redan förut, därom vittna de av stark sanningskärlek präglade skrifter, som i denna fråga från läkarehåll hava utgivits — jag har här en i min hand — och vilka skrifter icke ådragit vederbörande något åtal, således icke något domstolsuttalande. Det är nog redan nu inte så, som den siste ärade talaren befärade, nämligen att det skulle råda någon större oklarhet i fråga om upplysningsverksamhetens möjlighet under betryggande former. Den medicinalstyrelsens mening, som talaren framförde, var ju uttalad, innan lagrådet uttalade sin mening, en mening som, jag upprepar det återigen, väl får anses vara bekräftad genom Kungl. Maj:ts avskrivning av detta ärende.

Det är således min mening, att de, som verkligen vilja i lugn och ro utan buller böja sig för vad som 1918 års lagstiftnings § 27 bestämde, skola kunna ena sig om lagutskottets nu föreliggande utlåtande. Därest andra kammaren går på en annan mening, då kan ju möjligen någon tvekan bliva rådande — det skulle kunna tänkas, att en och annan, som icke läst detta lagutskottets utlåtande och som inte i övrigt finge meddelande om, vad som i ärendet förekommit, kunde hysa tvekan om lagligheten av sina skrifterier och åtgöranden i förevarande ämnen. Men om vi nu här godkänna lagutskottets utlåtande, då ha vi vunnit en enig riksdagsmening i denna fråga, och riksdagens mening bör det väl icke vara svårt att i detta fall försvara, då vi ha att stödja oss på lagrådets utlåtande, följt av Kungl. Maj:ts avskrivning av ärendet.

Det är huvudsakligen ur dessa synpunkter, herr talman, jag ber att få yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr Lundstedt: Herr talman! Jag måste för min del ge den siste ärade talaren rätt lärutinnan, att man nog inte behöver hysa några större farhågor för att bli straffad för anständig upplysningsverksamhet i detta ämne. Det ligger nu så pass kraftiga aktstycken bakom en sådan ståndpunkt — dels lagrådets utlåtande, dels lagutskottets utlåtande och dels dessa debatter, som upprepade gånger förekommit i riksdagen — att man torde kunna känna sig trygg. Sådana aktstycken äro naturligtvis ägnade att utgöra press på en underdomare att här döma mera förnuftigt. Man kan vara tämligen övertygad om att, för den händelse en underdomare här skulle döma efter lagens bokstav — vilken onekligen logiskt innebär, att straff skall följa jämväl på nyttig och ideellt lagd upplysningsverksamhet — så bleve alldeles säkert en sådan dom upphävd av högre rätt.

Det är alltså inte egentligen denna sak, varom debatten hittills rört sig, som enligt min mening har något intresse visavi preventivlagen. Det intressanta rör frågan om hela preventivlagens lämplighet överhuvud. Denna fråga kan möjligen förefalla invecklad, men jag tror, att den i själva verket är ganska enkel. Saken är den, att denna fråga blivit förvirrad genom lagstiftningen 1910, då preventivlagen infördes. Jag måste säga, att preventivlagens upphovsman torde ha haft ett föga utpräglat sinne för straffets sociala funktion. Som stöd härför kan jag peka på lagrådets utlåtande 1926. Lagrådet vill nämligen ingalunda bestrida, att mot hela preventivlagen kunna resas allvarliga principiella betänkligheter. Man får det intrycket av lagrådets utlåtande, att denna lag rent av tillkommit genom ett misstag. Men om en

Ang. revision av den s. k. preventivlagen.
(Forts.)

Ang. revision av den s. k. preventivlagen.
(Forts.)

lag tillkommit genom misstag, borde konsekvensen vara given: misstaget korrigeras och lagen upphäves.

Nu hävdar emellertid lagrådet en annan uppfattning. Lagrådet vill, trots den ståndpunkt, som, såvitt jag förstår, lagrådet har ställt sig på, icke draga den angivna konsekvensen. Lagrådet fruktar för, att ett upphävande av lagen skulle kunna missförstås på ett ödesdigert sätt, missförstås av allmänheten, som därmed skulle kunna förledas till propaganda, hänförlig till sedlighetssårande handlingar. Mot sådana handlingar ha vi dock alltjämt straffbudet i första delen av 13 § i 18 kapitlet. Alltså måste ju utan någon fara i sådant avseende preventivlagen kunna upphävas. Jag återkommer till denna sak.

Emellertid synes den allvarliga punkten för lagrådet framstå i »risken för en ökad osedlighet, särskilt bland ungdomen, hos vilken en föreställning om det ofarliga och betydelselösa i fria och tillfälliga könsförbindelser därigenom lätt kunde vinna större insteg». Jag tror icke, att ett sådant betraktelsesätt har mycken kontakt med verkligheten. Nog är lagstiftaren mäktig, och han kan med sitt maktspråk åstadkomma ganska mycket, men fråga är i alla fall: har han makt också över könsdriften? Lagstiftaren bör ej göra som strutsen, d. v. s. köra huvudet i busken och underlåta att se förhållandena sådana som de faktiskt äro. Det borde vara så, att lagstiftaren vore den högsta sociala auktoriteten. Det är mycket farligt, när den, som här skall vara högsta auktoritet och sitta inne med största kunskap om sambandet mellan de faktorer, som ha social betydelse, låter sina ögon bländas av det konventionella hyckleriet. I en sådan fråga som denna får lagstiftaren lov att räkna med såväl könsdriftens existens som dess utomordentliga kraft, icke minst hos de unga. Det går icke för lagstiftaren, åtminstone icke i längden, att förvanska den verklighet för sig, angående vilken han vill lagstifta. Jag fäster uppmärksamheten på att könsförbindelser t. o. m. i skolåldern ej torde vara så ovanliga, som man på vissa håll tycks föreställa sig. Nu vill jag fråga, om icke ett ofrivilligt faderskap eller moderskap, innan kontrahenterna hunnit trampa ur barnskorna, eller i allt fall, innan de vunnit någon erfarenhet av livet, om icke sådana faderskap och, framför allt, moderskap, i allmänhet måste hänföras till de sorgligaste öden, som kunna drabba människor. Dessa tragedier skulle mindre ofta förekomma, om preventivmedlen vore lättare tillgängliga. Preventivmedlen ha sålunda redan i förevarande avseende en stor och nyttig betydelse.

Det har ofta påpekats, att barnalstring av kontrahenter, som av något skäl icke vilja ha barn, ej kan ur det allmännas synpunkt vara eftersträfvansvärd, skälen må vara ekonomiska, medicinska, etiska eller sociala. Möjligheten för personer, som av sådana grunder icke vilja alstra barn, att genom preventiva medel hindra barnalstring utgör därför ett behov, som det ur allmän synpunkt måste vara gagneligt att tillgodose. Preventivmedlens lättare tillgänglighet får därför jämväl i detta avseende social betydelse.

Lägger man nu härtill preventivmedlens värde ur profylaktisk synpunkt, nödgas man säga sig, att i den mån den s. k. preventivlagen verkligen haft någon effekt, har denna övervägande varit av skadlig natur.

Nu säger man såsom ett särskilt skäl mot preventivlagens upphävande, att densamma i alla fall motverkar vissa handlingar, som äro sårande för tukt och sedlighet. Men, såsom ofta påpekats, ha vi oberoende av preventivlagen en straffbestämmelse mot sådana handlingar (i första stycket av 18:13 S. L.). Och att särskilt extra kriminalisera dylika handlingar, begångna i samband med preventivmedel, är utan all konsekvens. Man måste dock kunna inse, att snart sagt allting kan framställas i sådant sammanhang eller under sådana omständigheter, att våra sedlighetskänslor därmed utmanas. Och skall man

för övrigt vara det ringaste konsekvent, måste man i samma ögonblick, som man ur nu berörd synpunkt kriminaliserar propaganda för eller tillhandahållande av preventivmedel, även särskilt kriminalisera motsvarande handlingar i avseende å t. ex. naken skulptur och annan konst ävensom en del av skönlitteraturen.

Är nu det, som jag först anförde emot preventivlagens existensberättigande, riktigt, då återstår till förmån för lagen blott den nu berörda synpunkten av hämning mot handlingar, som såra tukt och sedlighet. Men emot det förut sagda kan denna synpunkt så mycket mindre erhålla någon kraft, som den strider mot all juridisk konsekvens och understödjer det rena godtycket inom lagstiftningen. Hela preventivlagen är alldeles omöjlig att försvara annat än med bigotta synpunkter, som ej ha någon kontakt med ett förnuftigt beaktande av förhållandena, sådana de faktiskt gestalta sig i samhället.

Man synes mer och mer övergiva metoden att för preventivlagens bibehållande argumentera med nativitetssynpunkten. Det må ju också sägas, att det tillskott i nativiteten, som skulle vara en följd av preventivlagen, i allmänhet icke kan vara något, som landet bör vara tacksamt för, utan som det har all anledning att betacka sig för.

Jag vet nu ej riktigt, hur det är — jag har ej motionerna tillgängliga och kan icke ordagrant erinra mig motionärernas yrkanden — om det är lämpligt att instämma i dessa. Herr Lindqvists yttrande gjorde mig på denna punkt något tveksam. Å andra sidan kan jag ej gå med på reservanternas yrkande. Det är delvis mot deras ståndpunkt jag talat. Jag kan näppeligen finna, att denna innebär något framsteg. I varje fall kvarstå de mest osympatiska sidorna av lagen. När man mera ingående granskar detta missfoster till strafflag, tror jag, att man måste finna det högst motbjudande att gå in för någon blott partiell revision därav. Kravet på hela preventivlagens upphävande gör sig alltför starkt gällande.

Jag tror, herr förste vice talman, att jag skall avstå från att göra något yrkande.

Herr Björkman: Herr talman! Då den föregående ärade talaren avstod från att göra något yrkande, borde det ej vara nödvändigt att säga något mer.

När den ärade talaren vände sig mot hela denna lag, så bör dock påpekas, att den har varit föremål för prövning, då herr Nothin såsom justitieminister år 1925 hade sitt förslag uppe. Och i en bilaga till 1927 års lagutskotts utlåtande ha vi hela hans uttalande, där han anser, att det endast borde bli fråga om ändring av kap. 18 § 13 i det hänseende som nu debatteras.

Jag finner ej, att det är anledning att gå in på en diskussion om lagen i dess helhet. Och när den siste talaren ej hade något yrkande, vore det väl lyckligt, om diskussionen i frågan, som härom dagen var så lång, nu kunde vara avslutad.

Jag yrkar fortfarande bifall till lagutskottets hemställan.

Herr Pehrsson i Göteborg: Herr talman! Trots den sista ärade talarens avböjande av fortsatt debatt kan jag ej underlåta, även om jag icke inlåter mig på ett vidlyftigare bemötande, att deklarerat min fortfarande ställning i denna fråga. Min deklaration må stå, till det värde den kan ha, gent emot den, som gjordes av en talare på upplandsbänken. Han lade saken enligt min uppfattning på rätt bog. Här är nämligen innerst ej fråga om, huruvida dessa medel, om vilka debatten i dag står, skola ha till uppgift att motverka de smittosamma sjukdomarna, utan dessa medels egentliga uppgift har blivit den, som denne talare betonade, att hindra ovälkomna barns födelse. Han förklarade preventivmedlen ha en stor och nyttig social betydelse och hade den uppfattningen.

Ang. revision av den s. k. preventivlagen.
(Forts.)

Ang. revision av den s. k. preventivlagen.
(Forts.)

att det vore gagneligt, att de komma till allmän användning, ej minst bland de unga, och menade, att vi genom den lagstiftning i detta ärende, som fortfarande består, kommit ut på ett godtyckligt sluttande plan. Gentemot detta vill jag endast säga — och det må väl, liksom hans yttrande, få formen av en bekännelse: Jag har den bestämda motsatta meningen. En välkänd medicine professor, d:r Santesson, har också uttalat, att »dessa medel kallas preventivmedel eller antikonceptionella medel, och att lagen talar om föremål, som är avsett till att *förebygga följder av konsumgånge*. Det får ej glömmas bort, att detta också blir följden av preventivmedlens bruk, och att dessa medel — tyvärr — användas jämväl i en mängd fall, då smittofara i regel icke föreligger — icke blott vid tillfälliga lösa förbindelser utan även i stor utsträckning inom äktenskapen.» För mig är »risken av en ökad osedlighet särskilt bland ungdomen», som lagrådet påpekar, och den ödesdigra nationella följd, som dessa medels användning medför för vårt folk av det yttersta allvar. Vi behöva endast taga kännedom om den nativitetstabell, som ligger före i betänkandet, för att se, varthän vi redan kommit. I Tyskland och annorstädes har man samma erfarenhet och farhågor. Jag upprepar därför de ord, som jag förut yttrat från denna plats, att för mig synes denna propaganda leda till nationellt självmord. Och jag kan ej vara med om att lära de unga, hur de skola ingå könsförbindelser utan följder — vare sig före eller under äktenskapet. Jag fasthåller vid den meningen, att just denna väg för in folket på ett sluttande plan. Jag såg härom dagen i ett fönster i denna stad en reklamskylt för sådana medel, och kanske åtskilliga av herrarna sett den där ljusreklamen, storken med de bundna vingarna. Det är den verkliga innebörden av denna fråga. Därom är jag ense med den siste talaren och med de där affärsmännen. Jag anser, att denna trafik är en olycka och en mycket stor olycka. Och jag kan ej annat än om igen peka på, hurusom olika kulturers historia betygar, att dessa urartningsfenomen visat sig vara början till slutet!

Därför, herr talman, ehuru jag ej kan helt vara med om utskottets motivering, men dock kommer till samma slut som utskottet, skall jag förena mig med utskottet i dess yrkande.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Lindqvist** i Halmstad: Herr talman! Blott några få ord. Det är egendomligt, att den förre ärade talaren, herr Pehrsson i Göteborg, som anses vara en rätt så klok karl, saknar möjlighet att förstå vad det är fråga om, när man behandlar sådana saker. Nu gör han frågan till något annat än vad den är. Och jag förstår, att han varit mera tillfredsställd, om vi, som stå som reservanter, sökt vidga frågan, som herr Lundstedt ansett bort ske. Men om herr Pehrsson läser reservationen, skall herr Pehrsson finna, att där står, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte i folkhälsans intresse föranstalta om en förutsättningslös och allsidig utredning om saken. Det gäller här att förebygga de smittosamma könssjukdomarna. Det är frågan. Det är här ej fråga om preventivmedlens inverkan på nativiteten. Vill herr Pehrsson diskutera den saken, kan det ske vid nästa punkt, och då skall herr Pehrsson, om han vill fortsätta att studera utlandets förhållanden, finna, att där preventivmedel användas för att förebygga havandeskap, går det ej så, att folkökningen blir mindre, utan de, som födas, bli omhändertagna av samhället på sådant sätt, att folkökningen stegras. Men det är ej den saken det gäller, herr Pehrsson. Och det är glädjande att finna, att vi kommit dit, att det synes, som om herr Pehrsson nu ensam står kvar och vill hindra en upplysningsverksamhet rörande preventivmedlens användande för förebyggande av smittosamma könssjukdomar.

Jag vill säga även ett ord till herr Lundstedt. Reservanterna ha här måst vara försiktiga i sina yrkanden. Trots att det yrkande vi gjort håller sig, som vi tyckte, inom motionens ram, har man i första kammaren ansett, att det gick därutöver och ej kunde komma under proposition. Och även om herr Lundstedt skulle vilja gå längre här, få herrarna medgiva, att mycket vore vunnet, om det bleve fastslaget, att det är riktigt, som utskottet säger, att numera lägger ej lagen hinder i vägen för spridande av den upplysningsverksamhet, som här närmast är fråga om, när det gäller könssjukdomar. Man kan ej få allt på en gång. Vi få vara nöjda med att taga detta steg, som ej är värdelöst.

Ang. revision av den s. k. preventivlagen.
(Forts.)

Herr Engberg: Herr talman! Denna fråga har debatterats här i ganska många år, och alltid är det två linjer, som gå parallellt med eller korsa varandra. Jag har den uppfattningen, som herr Lundstedt uttalade, att vi ej skola sticka huvudet i busken. Det är rätt, att den åsikt, som tar sikte på könssjukdomarna, är den, som är mest aktuell, ty även om statistiken i utlåtandet visar, att vi år 1919 voro uppe i en oerhörd toppsiffra, som sedan sjunkit, så är antalet syfilisfall i landet så oroväckande stort, att redan det bör vara en allvarlig varning att se saken ur den synpunkten.

Men, herr talman, det finnes en annan, och det måste sägas rent ut i kammaren. Vi komma längre fram till ett annat utlåtande nämligen utlåtandet om fosterfördrivningsproblemet. Hur många unga kvinnor i detta land ha icke ställts i den situationen, att de måst göra sig skyldiga till fosterfördrivning, därför att det ej använts preventivmedel i könsumgänget? Det är den enkla och alldagliga sanningen, som vi möta i livet i dessa fall, och bakom ligger det, att vederbörande icke voro upplysta om, hur de skulle skydda sig mot följderna av könsumgänget. Jag vet mycket väl, att herr Pehrsson i Göteborg betraktar vad jag säger nära nog som en hädelse. Men jag frågar honom: vill han som prästman svara mig öppet och ärligt på den frågan, när han står inför ett fall av fosterfördrivning, där vederbörande moder dör under de rysligaste förhållanden, men där en upplysningsverksamhet om preventivmedlens användande kunnat leda till, att denna situation ej uppstått, skulle han då tycka att det vore orätt att sprida upplysning om de preventiva medlen? Jag fattar icke den moral, som icke ser, att dessa frågor höra intimt samman. Den stora svårighet, som vi alla känna från de debatter, som under årens lopp förts, är just att genom några lagstiftningsåtgärder nedbringa antalet av fosterfördrivningar, som i regel leda till stora tragedier. Men nu trampar man såsom herr Pehrsson i Göteborg på den linje, som innebär, att antalet fosterfördrivningsfall skall ökas. Ty det är riktigt, som herr Lundstedt formulerade satsen, att vi kunna icke med lagstiftning få bukt med könsdriften. Den är en naturkraft, som vi icke skola inbilla oss, att några lagparagrafer kunna hejda. Går man den olyckliga vägen att söka förhindra upplysning åt allmänheten om preventivmedlens användande, får man finna sig i den linjens konsekvenser, d. v. s. att fosterfördrivningarna i riket komma att ökas.

Jag vill vidare säga en annan sak. Herr Pehrsson talade om att han sett skyltar — som vi för övrigt sett litet till mans — föreställande en stork med sammanbundna vingar. Han har sett den på en bakgata. Ja, det är just på bakgator, i smutsiga gränder, som preventivmedlen med mystiska annonser salubjudas. I vissa andra länder, som hyckla mindre på området än Sverige gör, är det dock så, att apoteken äro ålagda att under alla omständigheter föra dylika varor. Hos oss är det så, att folk, som behöver dylika varor, går efter tve tydiga annonser, går till bakgator, till sådana som utbjuda sådana saker, kanske högst tvelaktiga varor. Det är säkert mången gång ett smutsigt geschäft. Men det är konsekvensen av gällande lagstiftning.

Jag vill säga, att det vore oerhört mycket mera tilltalande att vara öppen

Ang. revision av den s. k. preventivlagen.
(Forts.)

och renhårig mot allmänheten i dessa frågor, att söka få apoteken ålagda att föra dylika varor, så att man kunde veta vart man skall vända sig. Det är det ena, och det andra, som måste sägas i dagens debatt, herr Pehrsson, det är något, som sagts förut många gånger, att förmögenheten och barnantalet i vårt land stå i omvänt förhållande till varandra, och detsamma gäller inkomsten. Tvåbarnssystemet är genomfört inom den burgna överklassen. I den mån det icke är familjer, som av rent religiösa skäl avstå från användande av preventivmedel, har den frivilliga barnbegränsningen trängt igenom inom den svenska överklassen. Vi se, att mödrarna i det fallet skyddas ofantligt mycket mer inom överklassen än inom de kretsar i samhället, där på grund av rena okunnigheten kvinnorna nödgas gå igenom en mängd barnsängar och slitas ut. Jag fattar icke, herr Pehrsson, hur ansvarskännande medborgare kunna blunda. Det är så i vårt samhälle, och vi lära få taga konsekvenserna därav. Jag vill således säga, att även ur barnbegränsningssynpunkt är det av vikt, att det här skapas en annan upplysning än den vi hittills haft. Det tillhör den allmänna moraliska och hygieniska fostran att lära människorna ansvarskänsla på området.

Herr Pehrsson kan vara förvissad om att, om vår befolkning genomgående finge en vidsträckt upplysning på detta område, skulle vi icke blott slippa en rad av tragedier, som man nu får se utspelas, utan vi skulle också på detta område få mera av sund sedlighet och sund moral. Ty har det icke varit så, att ju mera man dragit täckelset över dessa ting och ju mer man främjat den smygkultur, som uppvuxit på grund av statens ställning till dessa förhållanden, dess dubblare har moralen blivit? När vi nu stå i den situationen, att tvåbarnssystemet eller i varje fall barnbegränsningen erkännes såsom något nödvändigt, om man vill bära ansvar för de varelser, som sättas till världen, varför då icke taga steget fullt ut i lagstiftningen och söka ge nödig upplysning?

Båda linjerna böra undersökas, både förebyggande av könssjukdomars spridande och nativitetsbegränsning. De gå ömsom parallellt med varandra, och ömsom korsa de varandra. Vi äro tvungna att beakta båda. Jag har den uppfattningen, att allt skall göras, som kan och bör göras för att få frågan på riktig bog. Eftersom det i motionen hemställes om en omfattande utredning av hela problemet och då det väl torde vara riktigt, som det framhållits, att det icke kan framställas proposition på ett yrkande om bifall till reservationen, ber jag att få instämma i det yrkande, som framställes av herr Lindqvist i Halmstad.

Herr Pehrsson i Göteborg: Herr talman! Jag ber få hänvisa herr Lindqvist i Halmstad, som i sitt anförande så ivrigt sökte avskilja denna fråga till att gälla endast vad utskottsreservanterna tala om, skydd mot veneriska sjukdomar, till vad herr Engberg nyss yttrat. Hans yttrande synes mig fullt klarlägga, vad frågan i dag gäller. Jag har så många gånger i detta ärende i kammaren stått i det motsatta läget till herr Engberg, så vad tjänar det till att åter taga upp hela debatten igen? Jag nöjer mig med att hänvisa herr Engberg, med den historiska kunskap han besitter, att en smula forska efter, vari orsaken legat till den ena eller den andra kulturens undergång. Jag vill då exempelvis hänvisa honom till det gamla Babylon eller antikens Rom. Och jag upprepar: detta är kulturskymning. Den väg, på vilken han vill leda vårt folk, leder till folkets självmord.

Han talade nyss liksom jag om symboler. I en kollega till den tidning, för vilken herr Engberg är huvudredaktör, står i dag en flagga eller ett märke på första sidan. Den föreställer en dödskaile med korslagda benknötar därunder. Då jag såg den, slog det mig, att just den symbolen är den fana, som herr Eng-

berg hissat på sin galeja i dag. Herr talman, jag skäms icke, om jag så skulle stå ensam därom i denna kammare att bekänna mig till den kristliga moral, som här har utdömts i dag, den som fått sitt uttryck i förklaringen till sjätte budet av Luthers lilla katekes: »Vi skola frukta och älska Gud, så att vi föra ett kyskt och tuktigt leverne både med ord och gärningar.» Att föra ett kyskt och tuktigt leverne, ger den moraliska kraft utan vilken vårt folk kommer att gå under. Den åskådning herr Engberg företräder, är vägen, som leder till att vårt folk kommer att inifrån ruttna ned!

Ang. revision av den s. k. preventivlagen.
(Forts.)

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr Pehrsson i Göteborg sade, att han skäms icke, om han skulle stå som ensam representant för den uppfattningen i kammaren, att det skall föras ett kyskt och tuktigt leverne. Herr Pehrsson har sin speciella uppfattning om vad som är ett kyskt och tuktigt leverne, kan jag förstå av det tal han i detta sammanhang förde. Frågan, så som den ligger till, innebär, att med den lagstiftning, som finnes på området, upplysningsverksamheten i fråga om preventivmedlens användande är ägnad att endast finnas till för den s. k. överklassen i samhället. Herr Pehrsson i Göteborg vill väl icke påstå, att den omständigheten, att barnantalet är större bland de fattiga människorna i samhället, att den omständigheten skulle tyda på att könsdriften hos dem vore starkare och att samlag mellan människor i de lägre klasserna skulle förekomma oftare än i de klasser, där det är ytterst ringa barnantal eller där — som herr Engberg uttryckte det — tvåbarnssystemet är faktiskt genomfört. Jag har icke hört herr Pehrsson lämna det påståendet, utan det måste ligga till så, att där tvåbarnssystemet är genomfört, drives det en upplysningsverksamhet utanför lagen eller på ett sätt, som lagen icke når. Det är en upplysningsverksamhet, som medför sådana verkningar, som herr Pehrsson talade om, eller att vår nativitet minskas. Då måste man ställa frågan: skall lagstiftningen vara till endast för en monopoliserad grupp, endast och allenast för de högre klasserna, d. v. s. de mest ekonomiskt välsituerade och lagstiftningen alltså förhindrad, att upplysningsverksamheten även bedrives bland den fattiga befolkningen?

Herr Pehrsson talade om att det icke skall spridas upplysning, som medför, att folket dör ut, kan jag förstå herr Pehrsson menade. Den Pehrssonska teorien får väl anses vara typiskt talande för att födandet av barn från proletariats sida får betraktas såsom en aktad och helig företeelse i samhället, därför att därmed dö icke utsagningsobjekten ut utan komma att finnas och förökas. Den omständigheten sålunda, att barnantalet skall regleras även inom arbetarklassen, är en företeelse, som strider mot de samhällsintressen, som herr Pehrsson företräder i detta samhälle, och jag tillåter mig säga, att jag tvivlar på uppriktigheten i herr Pehrssons uttalande, när han gör gällande, att hans ståndpunkt i kammaren i dag skulle vara förestavad av omtanke om ett sedligt liv och sedligt liv människor emellan. Det är enligt Pehrssons mening gott och väl, att fattiga arbetarkvinnor föda barn, men icke är herr Pehrsson och den grupp han representerar beredda att giva dessa barn de garantier, som fordras för deras uppehälle. Den omständigheten, att det födes barn, som icke samhället lämnar garanti för att de skola få vare sig vad till livets nödtorft hörer eller uppfostran, som gör dem till nyttiga medborgare i samhället, är väl icke till någon fördel ur samhällets synpunkt, om jag söker att sätta mig in i den tankegång, som borde vara naturlig från de utgångspunkter herr Pehrsson talade.

Man har från läkarhåll tillkännagivit sin uppfattning om detta ämne. Jag hänvisar herr Pehrsson och andra intresserade till artiklar och uttalanden av professor Johan Almkvist i denna fråga. Det heter i ett tidningsreferat bland annat: »Ömsesidig kärlek och daglig samvaro mellan två äkta makar gör

Ang. revision av den s. k. preventivlagen.
(Forts.)

lockelsen till könsumgänge mycket stark. Kan man då begära, frågar professor Almkvist, »att äkta makar skola leva återhållsamt? Samhället har en gång genom äktenskapets fastställande mellan dem givit dem tillåtelse att följa sin sexuella drift. Därför har samhället (enligt professorns mening) ingen rättighet att av *gifta makar* fordra sexuell återhållsamhet.»

Jag har i min hand en skrift, skriven av en läkare i Zürich, som handlar om detta problem. Och han förklarar, att trettio barn kunna födas genom samvaro mellan två friska makar och att det icke är att fatta såsom något onaturligt. Då vill jag fråga herr Pehrsson, om man skall säga, att det är äkta makars skyldighet att iakttaga återhållsamhet i samvaron. Är det icke så, blir följderna osedlighet enligt herr Pehrssons teori, om icke herr Pehrsson vill göra gällande, att trettio barn i en arbetarfamilj är en sak, som är mest eftersträfvansvärd och mest naturlig. Jag förstår, att det ur de samhällsgruppers intresse, som herr Pehrsson företräder, givetvis är önskvärt och naturligt, att arbetarnas antal ökas, ty därmed ökas utsegningsobjektens antal, men för dem, som vilja se på frågan ur andra synpunkter, tror jag, att slutsatsen måste bli, att man går in för ett avskaffande av lagstiftningen och alltså gör det möjligt att bedriva en sund upplysningsverksamhet och bibringa ungdomen kännedom om dessa problem. Därmed skulle man åstadkomma bättre förhållanden i en hel del avseenden, som hänga samman med denna fråga.

Jag framställer icke något yrkande, men jag har velat tillkännagiva den bestämda uppfattningen för vår del, att den lagstiftning, som monopoliserar upplysningen till överklassen och avstänger arbetarklassen från den sunda och naturliga kännedom i detta ämne, måste avskaffas och upplysning spridas på samhällets bekostnad.

Fru Östlund: Herr talman! Jag instämde i början av debatten med herr Lindqvist i Halmstad, då jag ansåg, att han rätt tolkat de tankar, som föresvävat reservanterna. Jag skulle därför egentligen icke behöva taga ordet, men jag måste såsom motionär säga några ord. Jag vill först säga, att det är väl ingen, som tror, att de kvinnliga motionärerna ansett sig ha anledning väcka motion i denna fråga för att få större marknad för allehanda preventivmedel. Som torde vara känt för de flesta människor i och utom riksdagen och som herr Engberg nyss antydde, kan vilken medborgare som helst på vilken bakgata som helst köpa hur mycket som helst av dessa varor utan hinder av lagar och förordningar. Samma affärer slösa också med allehanda råd och broschyrer ang. allt, vad de föra i i handel. Jag vet icke ens, om det skulle gå att hindra ungdomen att få veta, läsa och begrunda all den kunskap, som sprides och säljes i dessa frågor — ens om man vill vara så heroisk som den talare, som häromdagen erbjöd sig att gå i fängelse för att hindra det.

Det är således icke den frågan det gäller. Men det är så, att den enda upplysning, som den nuvarande lagstiftningen lyckats göra tivelaktig, är läkarens, och dock borde den vara den enda, som i främsta rummet vore önskvärd och nyttig.

Jag åhörde häromdagen en diskussion, där ett flertal läkare yttrade sig i frågan, och alla voro av den uppfattningen, att det var endast en slump, om de bleve åtalade eller ej, om de befattade sig med upplysningsverksamhet. Vår läkarkår är i alla fall sådan, att den icke gärna inlåter sig på handlingar, som ha ens ett sken av att vara otillåtna, och min uppfattning är att, om riksdagen uttalar sig i enlighet med utskottets uppfattning, kommer vår läkarkår beträffande den eftersträfvansvärda upplysningsverksamheten att befinna sig i samma ställning som hittills. Vi ha föreslagit upplysningsverksamhet, revision av lagstiftningen om preventivmedel samt i nästa punkt revision av lagstiftningen rörande fosterfördrivning. Riksdagen har avslagit den första,

och kanske kommer så att ske även med de övriga frågorna. Men under tiden komma de förhållanden, som påtalats särskilt av herr Pehrsson, att fortfara, och dessa affärer släcka icke sina ljusskyltar. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Ang. revision av den s. k. preventivlagen.

(Forts.)

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talman propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till de ifrågavarande motionerna, i vad de avsåge 18 kap. 13 § strafflagen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Lindqvist i Halmstad, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit de ifrågavarande motionerna, i vad de avse 18 kap. 13 § strafflagen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Vidare upptogs till behandling första lagutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av väckta motioner om utredning angående revision av bestämmelserna rörande straff för fosterförföring.

På sätt i nästföregående paragraf omförmäls hade uti motionerna nr 103 i första kammaren av fröken *Hesselgren* samt nr 203 i andra kammaren av fru *Nordgren* och fru *Östlund* föreslagits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville i folkhälsans intresse föranstalta en förutsättningslös och allsidig utredning i vad mån en revision av 18 kap. 13 § samt 14 kap. 26 och 27 §§ strafflagen kunde anses vara av behovet påkallad och till riksdagen inkomma med de förslag, som härav kunde föranledas.

Första lagutskottet, som till den del motionerna avsåge revision av 18 kap. 13 § strafflagen, den s. k. preventivlagen m. m., avgivit särskilt utlåtande, nr 16, hemställde, att förevarande motioner, såvitt nu vore i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Ang. revision av bestämmelserna rörande straff för fosterförföring.

Vid detta utlåtande voro emellertid fogade reservationer:

av herr *Åkerman*, som hemställt, att riksdagen, i anledning av förevarande motioner i den del varom nu vore fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och under vilka förutsättningar avbrytande av havandeskap skulle kunna lämnas strafffritt, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

av herrar *Norling*, *J. H. Teodor Julin*, *Lindqvist* i Halmstad och *Olsson* i Mellerud, vilka yrkat, att riksdagen, i anledning av förevarande motioner i den del varom nu vore fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att

Andra kammarens protokoll 1929. Nr 27.

Ang.
revision av
bestämmel-
sena röran-
de straff för
fosterför-
drivning.
(Forts.)

Kungl. Maj:t ville föranstalta om en allsidig och förutsättningslös utredning rörande de åtgärder, som från samhällets sida skulle kunna vidtagas för att förhindra de talrikt förekommande kriminella aborterna, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda; samt

av fru *Östlund*, som föreslagit, att riksdagen, i anledning av förevarande motioner i den del varom nu vore fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville i folkhälsans intresse föranstalta en förutsättningslös och allsidig utredning i vad mån en revision av 14 kap. 26 och 27 §§ strafflagen kunde anses vara av behovet påkallad och för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottets hemställen föredrogs. Därvid anförde:

Herr *Lindqvist* i Halmstad: Herr talman, ärade kammarledamöter! Den fråga, som nu föreligger till kammarens behandling, är, kan man säga, en ännu allvarligare fråga än den, som tidigare behandlats. Ja, frågan är icke endast allvarlig utan härtill kommer, att även, där den bästa vilja finns för att göra någonting, står man frågande inför vad som kan och bör göras. Man kan icke med rätta säga, att utskottet uraktlåtitt att allvarligt behandla denna fråga. Jag vill för min del säga, att jag kan i allt väsentligt instämma i den motivering, som utskottet presterat, men denna motivering kan omöjligt föra mig till det slut, som utskottet kommit till — det slutet nämligen, att ingenting skall göras. Utskottet säger att mot de missförhållanden, som råda, bör hjälp sökas å annat håll än genom en revision av gällande lag, och utskottet tillägger, att hjälpen skall sökas i ökad upplysning och vidgad ansvarskänsla samt i förbättrade levnadsvillkor för nödställda mödrar och deras barn. Men huru denna upplysningsverksamhet skall utföras, och huru denna ökade ansvarskänsla skall komma till stånd, ja, därom nämner utskottet ingenting. Även jag för min del tror, att skall något verkligen här vinnas i det syfte, som är motionärens, nämligen till ett befrämjande av folkhälsan, får man icke räkna med alltför stora vinster endast med att göra en revision av gällande strafflag, ty det fordras säkerligen någonting annat. Vi här uppe i Stockholm bli alltså som oftast, när vi läsa tidningarna, uppmärksamgjorda på förhållanden, som äro tillfinnandes särskilt här i Stockholm. Det är rätt så ofta, som tidningarna ha talat om det ena fosterfördrivningsfallet efter det andra, och den, som tagit del av utskottets redogörelse, finner också, att förhållandena äro allt annat än som de böra vara. För någon månad sedan hade en tidning talat om att här i huvudstaden förekommo kriminella aborter i hundratals fall. Jag tror, att det var i tidningen Svenska Dagbladet, som en läkare tog upp dessa förhållanden, och han säger i det inlägg, som han hade i nämnda tidning: »Att trafiken med kriminella aborter blivit mycket utbredd i Stockholm under de senare åren synes icke vara någon hemlighet för läkarna, främst då gynekologerna, som om icke dagligen så dock ytterst ofta tvingas att ingripa för att söka rädda vad som räddas kan, sedan unga kvinnor sökt hjälp hos individer av det slag som den nu häktade.» Och han tillägger: »Kunde det aktuella i det här fallet i någon mån bidraga till att något göres för att få ett slut på en kräftskada som så starkt fräter på samhällskroppen både fysiskt och icke mindre moraliskt, så vore därmed mycket vunnet.» Men även denne läkare måste fråga om vad som bör göras och vad som kan göras. Ja, utskottet har också i sin motivering framställt denna fråga. Utskottet säger t. ex. på sid. 32 på ett ställe: »Att straffhotet i en så betydande utsträckning visat sig vanmäktigt är givetvis i hög grad ägnat att undergräva respekten för gällande lag. Av stor vikt ur samhällets synpunkt äro jämväl de vådor för folkhälsan, som de rådande förhållandena medföra. Dessa talrika aborter ådraga nämligen icke så få kvinnor år-

ligen svåra sjukdomar och ohälsa, ja understundom leda de även till kvinnornas död.» Utskottet har emellertid icke kunnat peka på några utvägar. Visserligen är det sagt, att det behövs upplysning och vidgad ansvarskänsla, och som sagt, det skulle vara av intresse att få veta, vad utskottet därmed menar.

För min personliga del kan jag icke vara med om att göra något yrkande på bifall till motionärernas framställning, och jag har också tillsammans med några kamrater avgivit en särskild reservation, där vi icke ha pekat på en revision av strafflagen. Redan vid denna reservations nedskrivande hade jag på känn, att det kanske kunde ifrågasättas, huruvida det vore möjligt att få densamma under proposition, men då vi, som stå för denna reservation, varken kunde vara med om att tillstyrka motionen eller vara med om en sådan reservation, som herr Åkerman avlämnat, har det icke varit möjligt för oss att göra något annat yrkande än detta. Personligen har jag såsom ledamot av första lagutskottet tidigare varit med om att framställa ett yrkande sådant som det herr Åkerman i sin reservation gjort, men för den lagändring, som då ifrågasattes, var icke motivet, att man skulle göra en lagändring i folkhälsans intresse, utan man avsåg en lagändring för att vinna möjlighet att liksom nu — utan skriven lag för all del — läkare skulle ha rätt att ingripa på grund av medicinska skäl. Nu vilja vi hava undersökt, om möjlighet icke funnes att få en sådan lagändring, att det skulle bliva rättighet för läkare att ingripa, även när det förekommer vissa i reservationen angivna speciella skäl. När nu frågan tagits upp i år mycket vidare än tidigare, har jag för min del icke ansett, att jag kunde stå kvar på den gamla ståndpunkten och nöja mig med att kräva en revision endast för att vinna möjlighet för läkare att ingripa, när det gällde sociala skäl, utan jag anser, att något annat och mer bör göras. Även jag har naturligtvis svårt — för att icke säga att det är synnerligen omöjligt för mig — för att angiva några riktlinjer för huru man skall göra. Men jag hade tänkt mig om riksdagen ville göra något i den vägen och vore villig avlåta en skrivelse med begäran att få hela denna stora och svåra fråga utredd och Kungl. Maj:t därför måtte utse en kommitté av läkare, jurister och lekmän, till vilka man då skulle säga: Sätt er ner och överväg allvarligt, om det icke är möjligt att göra någonting för att råda bot på, såsom en läkare sade, denna kräftskada, som finnes i samhället. Om man gjorde det, tror jag icke, att det skulle vara omöjligt, att man därmed skulle kunna vinna något. Det är möjligt, och jag säger ganska troligt, att om man lämnade en kommitté ett sådant uppdrag, bleve den nödsakad att just taga under omprövning den del av denna fråga, som vi strax förut behandlade. För min personliga del rådes jag icke alls för en sådan utredning. För min del vill jag bestämt säga, att det förefaller mig, som om det skulle vara för såväl den enskilde individen som för samhället mycket lyckligt, om man i detta fall som i så många andra räknade med och sade: Det är bättre att förekomma än förekommas. Ty hellre än att ha dessa hundratals fall av kriminell abort — ja, man vet icke, huru många de äro men det är icke för mycket sagt, om man säger hundra — hellre, säger jag, än dessa hundratals fall kriminell abort, som medföra de svåraste följder för kvinnorna, hellre då en upplysande verksamhet, som lärer folket huru man skall skydda sig och förebygga havandeskap. Men då säger man från en del håll — och det är väl detta, som en talare i dag var inne på — att det skulle vara detsamma som ett nationens självmord. För dem, som äro något intresserade av denna fråga, ber jag att få hänvisa till den litteratur, som finns här, och vilken, som jag tror, lämnar fullt objektiva upplysningar. Jag har här i min hand ett särtryck ur en bok. Det är ett litet häfte men det lämnar rätt många upplysningar — jag skall icke läsa upp något därur utan att därtill bli särskilt uppkallad. Boken heter »Inför frågan om födelsekontrollen» och är skriven av J. Almkvist, och här i detta lilla häfte förekomma uppgifter, som väl visa, att det

Ang.
revision av
bestämmel-
sorna rörande
straff för
fosterför-
driving.
(Forts.)

Ang.
revision av
bestämmel-
sorna röran-
de straff för
fosterför-
drivning.

(Forts.)

icke kan vara ett nationens självmord att gå den vägen och hellre förekomma än förekommas. Det är möjligt, säger man, att man måste taga den saken under omprövning, ty att ändra fosterfördrivningslagen, såsom man med ett populärt namn brukar kalla den, dithän, att det skall kunna verka till folkhälsans befrämjande, tror jag icke på, och det tro säkert icke heller motionärerna. Det vill säkerligen icke motionärerna vara med om utan då måste man gå fram med den allra största försiktighet. Jag har ingen anledning att tro, att en regering — åtminstone icke den regering som nu sitter — skall vara villig att utan en riksdagsskrivelse taga upp dessa frågor och låta dem genomgå en allsidig prövning, men jag vill säga, att det finns för samhället och individen mindre betydelsefulla frågor än denna, som av regeringen tagits upp till omprövning utan att någon riksdagsskrivelse kommit till stånd. Som denna fråga nu ligger till skulle jag anse vara det lyckligaste, om regeringen efter den debatt, som förts vid årets riksdag, verkligen ville taga under omprövning, om icke denna fråga är av den stora vikt att den bör se till, att vi få personer, som representera läkare, jurister och lekmän, att undersöka om icke något kan göras för att vinna det syfte, som motionärerna vilja vinna.

Såsom nu denna sak ligger till och då jag icke har möjlighet att yrka bifall till den reservation, som även mitt namn är knutet till, och icke heller bifall till det förslag, som fru Östlund framställt, nödgas jag, huru sorgligt det än är, avstå från att göra något yrkande.

Herr Björkman: Herr talman! Den siste ärade talaren gjorde visserligen icke något yrkande, men att döma av den diskussion, som fördes under behandlingen av det förra utlåtandet här i kammaren, och det antal reservationer, som här föreligga, är det väl troligt, att en vidare diskussion kommer upp, och när jag redan nu har ordet, vill jag i alla fall säga något till klarläggande av min uppfattning.

Jag ber då först få säga, att ehuru jag icke står antecknad bland dem, som deltagit i utskottsbehandlingen av denna fråga, var jag dock närvarande i början av ärendets handläggning och fick då uttala min mening, som i alla delar överensstämmer med majoritetens inom utskottet.

Jag skall — herr talman — nu be att få uttala mig om frågan i dess helhet, och jag vill göra det därför, att den siste ärade talaren ville, att regeringen skulle komma med en större utredning i frågan, en utredning för vilken han dock sade sig icke kunna ange några riktlinjer. Jag vill därför försöka att från mina utgångspunkter motivera, varför jag anser, att, om det skulle bli en utredning, denna ej finge omfatta vare sig lagrummets vara eller icke vara eller en förändring av detsamma. Det enda, som kunde ifrågakomma, vore väl ett klarläggande av spörsmålets innebörd.

Beträffande frågan om denna fosterfördrivningslags bestånd ha ju under årens lopp många olika åsikter blivit framförda. Det var en tid, då man talade om och bedömde denna sak från s. k. populationistiska grunder, d. v. s. tänkte på folkökningen och faran för vårt land av nativitetens sänkning. Vidare har man resonerat i frågan från moraliskt etiska synpunkter och såväl från den ena som den andra sidan sökt motivera sin ståndpunkt med att tala om det allmänna rättsmedvetandet. Jag hoppas nu för min del, att det allmänna rättsmedvetandet skall stabiliseras därhän, att man anser, att fosterfördrivning är förkastlig, och att denna moraliska känsla skall fortfarande ha stöd av statens lag. Det skäl, som jag emellertid här främst vill stödja mig på för lagen, är att den är grundad på *respekten för det mänskliga livet*. De ledande synpunkterna här äro analoga med dem, som leda till förbud mot dråp. Det skulle vara eget, synes det mig, om icke den allmänna meningen skulle känna, att det är med den enskildes intresse förenligt att skydda det

mänskliga livet. Respekten för det mänskliga livet borde från alla håll härvidlag anses vara det bärande. Det ligger i samhällets eget intresse att hålla uppe denna respekt, det är ett uttryck för samhällets instinktiva självbevarelsesdrift. Nu säges naturligtvis här att det är så svårt att säga något om när livet börjar. Vi få väl emellertid härvidlag säga, att livet börjar med befruktningen, och att man alltså från den tidpunkten skall skydda det mänskliga livet och göra det tills livet slutar, oberoende, såsom när det gäller dråp, av objektets moraliska eller intellektuella värde. En döende, ett tillsynes livsodugligt barn eller en sinnessjuk åtnjuta skydd till livet, och för deras rätt till livet göres ju också oändligt mycket i vår känsliga tid.

Att tala om att fosterfördrivning kan vara mer eller mindre berättigad, beroende på hur lång tid som förflutit efter befruktningen, synes mig icke vara riktigt. Jag kan ju taga ett litet exempel. Det förekommer en för tidig födsel. Fostret kommer efter sju månader fram vid liv. Därest någon tar livet av det fostret, blir det barnamord. Om emellertid fostret lever kvar i moderlivet, till dess det efter nio månader skall födas, skall man då icke ha samma känsla för att det är straffbart att göra något mot fostret mellan sjunde och nionde månaden? Vilket värde denna varelses framtida liv har för sig själv eller samhället, vet ingen.

Vi få nog i detta fall säga, att så snart befruktningen har skett, skall fostret betraktas såsom ett liv, och då skall det skyddas liksom allt annat mänskligt liv. Skydd för det mänskliga livet har ju varit en genomgående princip i hela vår lagstiftning. När frågor av olika slag kommit upp, har man uppträtt till skydd för det mänskliga livet. Hur var det till exempel, när vi togo bort dödsstraffet? Det gjordes därför, att man ansåg, att varken den enskilda människan eller ens staten skulle ha rätt att taga någons liv. På samma sätt har det varit beträffande sinnessjukvården. Man har hållit på livets värde för de sinnessjuka och försökt att göra livet så drägligt som möjligt för dessa, som dock fått livets gåva, och det synes mig ansvarslost att utan nödtvång kasta bort någon av de garantier, som vi under århundradens lopp skaffat oss för det mänskliga livets integritet.

Jag är därför rädd för att man på detta område skall öppna dörren för något, som strider häremot. Dit kan den väg leda, för vilken man nu skulle öppna dörren. Det kan, om vi diskutera om vad som har livsvärde eller ej, komma den dag, då man säger, att barnamord är ingenting, och att en sinnessjuka bortgång kan man taga lätt. Vi skola kanske en dag komma att upptäcka, att de principer, vi i dag skulle följa, ha lett till resultat, som vi i ingen mån vilja vara med om.

Åter vill jag således framhålla vikten att hålla på livets princip. Sedan måste man naturligtvis i ena eller andra fallet taga en del sekundära hänsyn, och sådana hänsyn får man jämväl taga upp i sammanhang med överarbetningen av 14 kap. strafflagen, en överarbetning som ju nu pågår, och, när den blir färdig, kanske medför att vi få tillfälle att diskutera frågan om, huruvida man i vissa fall visserligen kan fastslå, att det har begåtts ett brott, men ändå låta detta vara straffritt. Jag vill icke nu utan prövning på något sätt taga ställning härvidlag, men jag vill som sagt framhålla, att den tid kan komma, då vi få diskutera den saken. Tills vidare kunna vi beträffande dessa sekundära — eller skall jag i detta fall säga humanitära — synpunkter taga hänsyn till det mildare betraktelsesätt, som av särskilda omständigheter kunnat och kan föranledas. Så kan nämnas, att vi genom 1921 års strafflagsrevision på detta område betydligt sänkte straffet för brott av detta slag. Vidare ha vi möjligheten att meddela villkorlig dom och möjligheten att nåd kan meddelas. Slutligen böra vi också tänka på att det på andra områden pågår utredning, som även har betydelse för denna sak. Vi veta exempelvis.

Ang.
revision av
bestämmel-
sorna rörande
straff för
fosterför-
drivning.
(Forts.)

Ang.
revision av
bestämmel-
sorna röran-
de straff för
fosterför-
drivning.
(Forts.)

att steriliseringssakkunnigas utredning pågår, och ett sådant resultat kan komma att föreligga, att man visserligen icke hindrar ett liv, som redan är i gång, att leva, men i stället förhindrar dess uppkomst, då förutsättningarna för att det skall bliva mindervärdigt kunna anses finnas.

Den föregående talaren omnämnde, att vissa fall borde, enligt hans åsikt, tagas under den utredning, som han ville ha igångsatt, och han hänvisade den, som var intresserad, att i litteraturen taga närmare kännedom härom. Vi äro väl alla ense om, att en läkare har rätt att taga ett fosters liv för att upprätthålla moderns liv eller hälsa — i det Thyrenska lagförslaget har denna rätt utsagts gälla moderns liv. Likaså har man ansett, att det icke borde råda någon tvekan, att samma rätt borde gälla, då en kvinna blivit våldtagen. Sedan kommer det emellertid en massa andra fall, som man brukar kalla för socialt indicerade fall, och som gå under den fascinerande benämningen »den utsläpade modern». Det är dessa fall, som striden egentligen gäller, och det är ifråga om dem, som läkare och jurister debatterat. Jag vill dock erinra om, att det icke förekommit någon enhällig läkaropinion på denna punkt. Det var en läkare, som en gång satt i denna kammare, och som här deltog i diskussioner i sociala frågor, och han har, enligt vad jag i läkaretidningar sett, ingått för, att läkaren skulle bliva befriad från lagstadganden härvidlag. Läkarrekåren skulle i stället, med den ryggrad som den har, själv bedöma, när det ifrågavarande förfaringssättet från medicinska synpunkter skulle kunna tillgripas, och läkarna skulle säkert med sin starka opinion kunna utsortera de medlemmar bland sig, som icke ansågos på ett värdigt sätt fullgöra sin uppgift härvidlag.

Jag tror dock icke, att det är så många fall, där man kan tala om den utsläpade modern. Den utsläpade modern är nog sådan, att hon bär gärna sitt ansvar. Då man talar om en utsläpad moder, som förut är mor till sju eller åtta barn, är det nog ofta så, som en av de läkare, som deltagit i diskussionen, berättade, nämligen att han många gånger fått mottaga besök av inför nedkomsten bekymrade mödrar, vilka kunnat befaras tänka på obalanserade åtgärder, men att han lugnat dem och uppmanat dem att taga sin ställning med ro, och att de sedermera kommit och tackat honom även för det sista barnet.

Om vi nu skulle i lagstiftningen införa bestämmelser om att fosterfördrivning skulle vara tillåten i dessa så kallade indicerade fall, är jag rädd för att vi med detta visserligen kanske skulle hjälpa en eller annan men i stället stjälpa desto flera. Man kan lätt komma att resonera på det sättet, att vad som är tillåtet för läkaren, är också tillåtet för allmänheten. Lagens givna tillåtelse för läkarna skulle mycket lätt kunna missförstås, och vederbörande skulle i stället komma att uppsöka kvaeksalvare, särskilt om de själva kunde övertala samvetet att de voro gränsfall, som visserligen ej kunde behandlas av en läkare men dock moraliskt föreföllo dem själva mindre brottsliga.

Man skall ju icke alltför mycket bygga på vad man personligen under sin domareverksamhet erfarit, men jag kan inte underlåta att nämna att det icke var länge sedan, som jag hade plikten att stå inför handläggningen av ett stort mål, där en man hade lockat vederbörande att komma till sig för att giva dem behandling i fosterfördrivningssyfte, och där nu 12 à 15 kvinnor stodo åtalade. När jag fått polisförhørsprotokollet i min hand och gått igenom det och skulle gå in till rannsakningen, reflekterade jag, med tanke på vad som förekommit i riksdagen, över om jag bedömt denna fråga oriktigt. Hade vi haft den ändring i lagen, som man önskar, skulle kanske dessa kvinnor ha undgått detta öde. När jag emellertid vid rannsakningen sedermera noggrant gick igenom fall för fall, kunde jag icke tänka mig, att någon av dessa kvinnor skulle ha kunnat komma in under de medicinskt eller socialt indicerade fall, som vederhäftigt folk härvidlag avse. Jag tror, att det knappast varit om en enda

av dem, som en förespråkare för lagstiftningens ändring skulle ha kunnat säga: kanske den. Å andra sidan drar jag ej i tvivelsmål, att om en sådan lag, som man här avser, kommit till stånd, skulle det ha varit många fler än de 12 eller 15 svarande, som förekommo i detta mål, som skulle ha tänkt, att då vissa personer ha rättighet att bliva läkarbehandlade, kunde deras samveten tillåta även dem att undergå en dylik åtgärd med kvacksalvarens hjälp.

Den föregående ärade talaren efterlyste vad lagutskottet kunde mena med sina lugnande ord om upplysning, om ansvarskänsla och om bättre sociala förhållanden för mödrar och deras barn. Ja, vi hoppas och lita på att det verkligen skall bli en sådan anda i samhället, att man kan tänka sig, att med en utsträckt upplysning skall också komma en ökad ansvarskänsla. Det är också därför vi anse, att man skall vara med om vad som efter ansvarsfull prövning kan göras för dessa bekymrade mödrar och deras barn. Och mycket är redan gjort. Jag tänker exempelvis på att vi ha en arbetsskyddslagstiftning, som innehåller bestämmelse om att vederbörande icke får arbeta viss tid före och efter barnsörden. Vi veta också, att det i sjukhassorna utgår sjukhjälp under ett visst antal dagar med vissa belopp till de kvinnor i barnsörd, som äro försäkrade. Detta kan vara av stor betydelse. Och nu när vederbörande i sina deklarationer skola ange, i vilken sjukhassa de äro med, har man kunnat se, att även unga kvinnor, gifta och ogifta, äro med i sådana sjukhassor. Åtminstone i dessa delar är alltså något åtgjort. Det pågår ju också en utredning rörande moderskapsförsäkring, som väntas bliva färdig i sommar, och om sjukkasseförsäkringen, och det är ju att hoppas, att förslag skola komma, som visa sig sådana, att de efter prövning kunna antagas. Vi böra ej heller glömma att nämna våra utomordentliga barnsördshus. I min hemstad ha vi ett nytt sådant barnsördshus, där de flesta barnaföderskor ligga, i genomsnitt i elva dagar. Allt detta gör, att man kan säga, att samhället gör vad som kan göras, och man får hoppas, att samhället i än större utsträckning skall vidtaga de mest humanitära åtgärder, som ekonomiskt äro försvarliga.

Framför allt må vi hoppas på att ansvarskänslan allt mer och mer skall komma till sin rätt, och det är denna ansvarskänsla i ett humanitärt samhälle, som jag litat mig till och säger till sist såsom min mening, att det vore en ohygglig fara, om vi skulle vidtaga någon åtgärd som skulle kunna leda till någon ändring i fosterfördrivningslagen.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Fru Östlund: Herr talman! Då man lyssnat till den debatt, som redan i onsdags fördes i kammaren om första delen av vår motion liksom även till diskussionen i dag om preventivlagen, är det icke med så mycket hopp om framgång, som jag tager till orda rörande den sista delen av motionen. Då jag i alla fall måste be att få taga kammarens tid i anspråk, är det därför, att jag anser det kanske i någon mån nödvändigt. Jag skall emellertid fatta mig så kort som möjligt.

Herr talman! Jag skall först och främst be att få säga några ord till svar på en fråga, som i onsdags ställdes till motionärerna. Herr Pehrsson i Göteborg riktade då en mycket inkvisitorisk fråga till fru Nordgren, om hon talade å egna vägnar eller å partiets. Eftersom jag nu talar i den sista frågan, skall jag för min del be att få säga, att jag talar uteslutande å egna vägnar och för egen räkning.

Då vi framfört denna motion, som omfattar olika frågor om lämpliga åtgärder för att motverka rådande missförhållanden på sexualhygienens område, hade vi som här sagts tänkt oss ett vederhäftigt upplysningsarbete som en första

*Ang.
revision av
bestämmel-
sorna röran-
de straff för
fosterför-
drivning.
(Forts.)*

Ang.
revision av
bestämmel-
sorna rörande
straff för
fosterför-
drivning.
(Forts.)

åtgärd. Det har emellertid för oss motionärer också framstått såsom en nödvändighet att äntligen få en länge önskvärd utredning till stånd, när det gäller såväl den fråga, som nyss behandlades, som lagen om fosterfördrivning. Att på detta område förekomma missförhållanden av betänklig art är så väl känt, att det knappast behöver mera bevisas än som redan skett. År 1921 beslöt riksdagen i anledning av en kungl. proposition att sänka straffet för barnamord och fosterfördrivning. I den utredning, som föregick denna proposition, talade redan de sakkunniga om »fosterfördrivningens veterliga vanlighet», ett yttrande, som upprepade gånger citerats i utskottsutlåtanden och motioner väckta i denna fråga. I samma betänkande uttalade också de sakkunniga: »Uppenbart är, att hela frågan om lagens förhållande till fosterfördrivning bör så snart ske kan från grunden underkastas en sorgfällig omprövning.» Det måste väl ändå antagas förefinnas en djup insikt om hela detta spörsmål bakom ett sådant uttalande av de sakkunniga, och detta uttalande borde därför väga ganska tungt vid bedömandet av denna fråga.

Motiven för vår framställning sammanfalla ju helt och hållet med den reservation, som herr Lindqvist avgivit. Det är naturligtvis denna företeelse, de kriminella aborterna, som mest faller i ögonen. Man kan ju nästan vara färdig att säga, att denna företeelse för närvarande drager fram såsom en epidemi, i synnerhet i storstadssamhällena. Liksom herr Lindqvist påminde om de ständiga tidningsnotiserna i denna fråga, kan jag icke underlåta att säga, att man är nästan rädd att öppna en tidning av fruktan för att återigen varje dag möta sådana notiser om fosterfördrivning. Jag tror också, att jag vågar uttala, att dessa ständiga tidningsuppgifter förgifta uppfattningen och därmed också folkhälsan.

Herr Lindqvist i Halmstad talade också för utredning, men det enda riktiga anser jag då vara att icke beskära denna utredning till någon viss given gräns utan det måste vara lika viktigt att, såsom det föreslagits i motionen, få avgjort i vad mån en fullständig revision kunde anses vara av behovet påkallad i enlighet med den förut refererade av sakkunniga uttalade meningen. Om också, såsom herr Lindqvist uttalade, man kunde tänka sig att få en utredning i vad mån man kunde förhindra kriminell abort, är det naturligtvis i varje fall viktigare att man utreder, huru långt kriminaliteten sträcker sig. Det anföres från vissa håll att det skulle vara högsta grad av frihet och rättvisa om kvinnan själv skulle få avgöra, om hon vill bli mor eller icke. Det är redan, såsom vi alla veta, ett stort antal kvinnor ur alla samhällsklasser, som tillämpa denna sats så bokstavigt, att vi i vårt land stå på den punkt, som tabellerna i utskottets utlåtande angiva, d. v. s. när vi med ganska stor beklämning läsa tabellerna i utskottets utlåtande och dessas siffror, måste vi ändå säga oss att dessa siffror icke säga oss allt, ty de beröra endast de fall, som avlöpa illa eller där man måste söka sjukhusvård, men de fall, som icke föra till sjukhus, vet man icke något om. Detta säger oss, att skillnaden mellan de i verkligheten företagna aborterna och dem, som bli sakfälda, är ännu större än utlåtandet utvisar.

Det har nu anförts av utskottsmajoriteten, att dessa förhållanden helt visst äro förtjänta av statsmakternas uppmärksamhet. Det är ju ett erkännande, som har ett obestriddigt stort värde. Utskottets hela redogörelse förefaller mig emellertid kunna lika väl anföras för bifall till motionen som för avslag, men utskottet anser, att en revision av strafflagen icke kan råda bot på dessa missförhållanden, utan håller före, att hjälpen bör sökas genom ökad upplysning och vidgad ansvarskänsla samt genom förbättrade levnadsvillkor för nödställda mödrar och deras barn. Ja, beträffande frågan om ökad upplysning veta vi, huru det gick med den frågan vid dess behandling förra veckan med anledning av utlåtande från första tillfälliga utskottet. Då var man av en helt annan mening, och de anvisningar, som nyss framställdes av vice ordföranden i första lagutskottet angående förbättri-

rade villkor och hjälp för fattiga mödrar och deras barn, avfärdas av utskottet på en enda rad i utlåtandet. När nu utskottet anför, att en revision av strafflagen icke skulle kunna råda bot på nämnda missförhållanden, har jag icke annat att svara än att vi motionärer heller aldrig ett ögonblick tänkt oss detta, ty hade vi det, då hade det varit allra enklast att väcka en motion endast i den frågan, men det ha vi icke gjort.

Herr Mosesson talade i onsdagens debatt om att vi i motionen hade begärt: upplysning, revision av preventivlagen och *rätt till fosterfördrivning*. Jag trodde först att jag hörde fel, men när jag såg alla tidningar återgiva detta ytt-
rande, så förstår jag, att jag hade hört rätt. Om det var en felsägning, så har ju herr Mosesson nu möjlighet att rätta det. Jag anser nämligen, att vi böra undvika att bidra till allmänhetens förvillande i onödan, och är mycket angelägen om att få vår motion bedömd såsom den verkligen är skriven och anser det viktigt att icke någon annan etikett sättes på densamma. När vi kvinnliga motionärer i år togo upp denna fråga ha vi haft helt andra utgångspunkter än tidigare framförda förslag, något varom kammarens ledamöter kunna övertyga sig genom motiveringen i motionen. När vi talat om folkhälsan, så ha vi utgått ifrån att hela folket lider av osunda förhållanden såväl på det ena området som det andra. Vi ha icke ansett oss kunna eller ens böra ange vad som bäst behöver göras. Vi ha visserligen som nämnts föreslagit upplysningsverksamhet och revision av preventiv- och fosterfördrivningslagarna, därför att vi anse, att alla dessa frågor böra utredas såsom hörande till ett och samma område. Men vi ha ansett, att denna fråga har mycket större räckvidd än som tidigare anförts, att varje kvinna skulle ha rätt att själv avgöra huruvida hon ville bli mor eller icke. Det är därför också, som vi i vår motion tagit med dessa olika förslag och velat överlämna åt Kungl. Maj:t att låta sakkunnigt folk verkställa en utredning såsom vi tydligt markerat i vårt yrkande, nämligen *i vad mån* de nuvarande förhållandena motivera en utredning och förändring. Jag håller inte alls för otroligt, att om något tiotal år, när den tanke vi framfört i vår motion kanske hinner bli mera förstådd, den också skall erkännas vara den enda riktiga utgångspunkten, och man skall kanske då till och med vara tacksam om då ännu stå oss möjligheter till buds att lösa denna fråga i folkhälsans intresse.

Herr Mosesson yttrade också i onsdagens debatt, att vi motionärer borde varit betänksamma, innan vi väckte en motion med en sådan räckvidd som den föreliggande. Ja, det är möjligt, att det är första gången det väckts en fråga i vår riksdag, där det vädjats till det sunda omdömet att — med folkhälsan som ögonmärke — söka utreda i vad mån staten bär uppmärksamma vissa företeelser i samhällslivet, som hota ödelägga icke blott hittills rådande uppfattning i hit-hörande frågor utan också otaliga människors liv och hälsa. Om det är första gången, är det i varje fall icke för tidigt.

Herr talman, jag ber att med dessa ord få yrka bifall till min reservation.

Häruti instämde fru Nordgren.

Fröken Wellin: Herr talman! Motiveringen till den nu föreliggande motionen återfinnes i motionen i första kammaren nr 102 å sidan 6. I denna motion anføres ur sakkunnigbetänkandet av 1921 vissa riktlinjer för sexualundervisningen och angives vidare, att de sakkunniga framhållit, att denna undervisning bör omfatta både psykologiska, sociala och etiska moment och anknyta i tillämpliga delar till kristendom, samhällslära och psykologi.

I dessa ord ligger angiven den för individen och för samhället djupa och ingripande betydelsen av det föreliggande spörsmålet, och detta i flera olika avseenden. Det framgår även härav, att frågan måste ses och bedömas ur olika synpunkter. Det rör sig här om medicinska och juridiska synpunkter men

Ang.
revision av
bestämme-
lserna rörande
straff för
fosterför-
drivning.
(Forts.)

Ang.
revision av
bestämmel-
sorna röran-
de straff för
fosterför-
drivning.
(Forts.)

också om sociala, etiska och religiösa. Hänsyn måste tagas till samtliga, och därför blir frågan så ytterligt komplicerad.

Vad som kan synas naturligt och självklart ur *en* synpunkt kan råka i konflikt med *en annan*. Genom att man begränsat yrkandena på sätt, som skett såväl i motionerna som i fru Östlunds reservation, har frågan lagts upp ensidigare än vad måhända varit avsett. Nu säger visserligen fru Östlund, att det i motionen har hemställts »om och i vad mån en utredning» etc. Men så ligger icke saken, utan det har endast hemställts »i vad mån en utredning» etc. Sålunda det är ingen allsidig och förutsättningslös utredning, som man här begär, ty man yrkar därtill att få utredningen gjord i »folkhälsans intresse». I övrigt lika berättigade intressen hava skjutits undan. Frågans sammanhang med andra spörsmål än *folkhälsan* har i yrkandena förbisetts.

Huru viktiga de medicinska och hygieniska synpunkterna än äro, ensamt avgörande i fråga om ståndpunktstagandet kunna de icke få vara. Måne icke en uppmjukning av straffbestämmelserna skulle visa sig vara av mycket liten betydelse för folkhälsan? Ty även enligt motionärernas och enligt alla ansvarskännandes uttalanden, som gjorts i detta fall, skulle det endast vara rena undantagsfall, noga prövade, ömmande fall, som skulle få påräkna läkarhjälp för framkallande av abort. Det stora flertalet fall, som icke kunna räknas hit, komme förmodligen alltså att gå sina egna vägar och anlita kvaacksalvare. Faran för folkhälsan av infekterade aborter kvarstode. Det bleve en mycket ringa procent, som undandrogas kvaacksalvarnas behandling.

Lägges frågan ensidigt upp ur folkhälsans intresse, kommer man ovillkorligen konsekvent fram till det ryska systemet, förordat i 1927 och 1928 års kommunistiska motioner i ämnet, med oinskränkt rätt för kvinnan att låta framkalla abort, blott hon anlitar en legitimerad läkare. Men detta system torde emellertid icke hava många försvarare, vare sig i riksdagen eller i landet i övrigt. Fru Östlund har ju alldeles nyss från denna plats tagit bestämt avstånd därifrån.

Herr Björkman nämnde, att en läkare hade tidigare uttalat sig för, att läkarna skulle få avgöra, huru de skulle handla inför det enskilda fallet, d. v. s. huruvida tillräckligt ömmande omständigheter föreläge för att göra ett ingrepp från deras sida. Men jag vill hänvisa till det föredrag av en läkare, som finnes intaget i utskottets utlåtande. Han vågar icke taga den konsekvensen, utan han förordar, att det skall tillsättas lokala nämnder eller styrelser, som skulle pröva, huruvida indikation föreläge för att ett ingrepp av en legitimerad läkare finge ske.

Utplånandet av skillnaden mellan man och kvinna på ifrågavarande område kan, därest man icke vill räkna med självbehärsknning och återhållsamhet, näs endast genom att neutralisera naturlagarna genom mer eller mindre kraftigt ingripande mot naturen, vare sig genom preventiver, sterilisering och framkallande av abort. Den genom konstlade medel framkallade aborten är starkt kriminellt betonad, därför att den, som också herr Björkman påpekade, står barnamordet så nära. Det förefaller, som om man i diskussionen av ämnet alltför mycket förbisåge detta, och även förefaller det, som om man ofta förblandade symptomerna av ett ont med det onda självt. Man kommer icke till roten av detta genom att sopa igen spåren av symptomen. Det är av vikt såväl för samhället som för individen att vara uppmärksam härvid, och detta i särskilt hög grad, då det gäller vidtagande av åtgärder, som kunna inverka på ungdomens utveckling och karaktärsdaningen för det uppväxande släktet. Vi hysa ju alla ett varmt intresse för de unga, vare sig de stå oss mer eller mindre nära. Det är väl allas vår önskan att söka skydda dem för alltför bittra erfarenheter av livets mörka sidor. De åtgärder, som statsmakterna vidtaga även inom det nu föreliggande grannliga och ömtåliga området, böra därför

vara av den art, att de i fråga om ungdomen stå i samklang med den bästa ledning, som de unga fått i skola och hem, men däremot icke äro av en natur, som kan komma de unga att förgäta denna.

Jag är övertygad om, att motionärerna och jag äro eniga i denna uppfattning, fastän åsikterna divergera i fråga om vissa åtgärders verkningar. Motionärerna tro sig gagna frågan med det framlagda förslaget. För min del känner jag mig övertygad om, att ett lösryckande ur deras sammanhang med övriga straffbestämmelser av 26 och 27 §§ i 14 kap. strafflagen, på sätt av motionärerna föreslagits, otvivelaktigt på många håll och särskilt bland ungdomen skulle sprida och befästa den uppfattningen, att samhällets bestraffande hand icke längre vilade över personligt godtyckliga åtgärder inom ifrågasvarande område. En eventuell reformering av dessa bestämmelser bör därför, såsom vid tidigare behandling av frågan från olika håll framhållits, ske i sitt rätta sammanhang och icke isolerat. Därest man släpper den klara rättsprincipen, och, som 1927 års reservanter uttryckte det, suddar ut »gränsen mellan det på detta område tillåtna och icke tillåtna», kommer den allmänna uppfattningen att bli mer och mer flytande, begreppen att bli mer och mer grumliga och den andliga folkhälsan att bli till obotlig skada undergrävd.

Herr talman! Av vad jag här i korthet anfört framgår, att ehuru jag viligt erkänner, att mycket av ömmande och behjärtansvärd natur i detta spörsmål till synes kan tala för ett bifall till motionen, har jag vid prövning därav likväl trott mig finna, att den mycket problematiska vinst, som möjligen kunde framgå ur ett bifall till motionen, icke skulle uppväga de med detta förknippade vådorna och nackdelarna. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Voug: Herr talman! Jag har egentligen icke begärt ordet för att polemisera med de talare, som fört utskottets talan. Men jag kan icke undgå att i korthet gå in på de huvudskäl, som det syntes mig, att herr Björkman lade till grund för sin motivering. Han talade en hel del om plikten, om nödvändigheten att här följa respekten för livet. Jag har hört det där talet om respekten för livet förr, men jag har aldrig hört det framfört på ett så egendomligt sätt, som när herr Björkman nu tog dessa ord i sin mun. Herr Björkman talade nämligen om, att man med hänsyn till respekten för livet måste förbjuda varje slag av ingrepp i fosterfördrivande syfte. Men strax efteråt angav han, att han icke desto mindre befann sig på samma ståndpunkt som utskottet, d. v. s. att läkarna under vissa förhållanden skulle vara berättigade att verkställa fosterfördrivning. Men då är rättsprincipen om respekten för livet upphävd, herr Björkman. Då återstår endast att utleta, huruvida man kan komma överens om vissa fall, där läkarkåren skulle kunna få i uppdrag att verkställa fosterfördrivning, och om icke möjligen den ram, inom vilken läkarna redan råda sig själva, skulle kunna utvidgas.

Det skulle även hava intresse att diskutera den frågan, huruvida utskottet verkligen kan hava någon mening med sin motivering för avstyrkande, när det talar om nödvändigheten av att här vidtaga sådana sociala förändringar, att fosterfördrivning blir onödig. Men jag vill heller icke gå in på den saken, utan jag vill endast säga till herr Björkman, att därest det skulle vara så, att man skulle följa principen, att den enskilda människan, i detta fall modern, icke äger rätt att bestämma över sitt eget slumrande liv utan att detta bestämmande åligger samhället, måste konsekvensen bli, att samhället i det fall, där modern förklarar sig icke vara i stånd att försörja sitt barn, utan att kinka övertar försörjningen av detta barn. Jag skulle också kunna ställa den frågan till fröken Wellin, huruvida man verkligen kan tala om hävdande av en rättsprin-

Ang.
revision av
bestämmel-
sorna rörande
straff för
fosterför-
drivning.

(Forts.)

Ang.
revision av
bestämmel-
sorna röran-
de straff för
fosterför-
drivning.
(Forts.)

cip i ett fall som detta, när läkarnas praktik undan för undan har skjutit undan den princip, som lagstiftningen anser ligga till grund för lagen. Om någonsin är det här anledning att under nuvarande förhållanden tala om, att begreppen blivit i synnerligen hög grad grumliga.

Jag har egentligen, herr talman, begärt ordet för att belysa detta med några exempel, hämtade ur vissa lasaretsjournaler. Utskottet har endast intresserat sig för att servera riksdagen en klumpsumma. Man har räknat ut, att så och så många aborter förekommit på de och de sjukdomstalen, och så och så många av dessa äro abortus provocatus, d. v. s. avsiktligt företagen fosterfördrivning. Dessa siffror säga absolut ingenting. Men utskottet kunde hava gått till en undersökning av journalerna vid de svenska lasaretten. En sådan, som väl icke omfattar alla lasarett i Sverige men likvisst 48 sådana, har jag här för 1927. Jag skall tillåta mig att beröra dessa uppgifter något med utgångspunkt från utskottets och tidigare även denna kammares mening, att läkarna ha rätt att verkställa fosterfördrivning i vissa fall. Jag vill då erinra särskilt om ett yttrande av herr Christenson i Södertälje vid förra årets riksdag. Han erinrade, att andra kammaren 1927 i utskottets motivering strök punkten om sociala indikationer, och han framhöll att detta berodde på, att man icke ville gå så långt som till att medgiva ett ingripande, då det endast kunde åberopas sociala indikationer. På denna uppfattning står även första lagutskottet i år, och på den uppfattningen står även professor Forssner i det uttalande, som han gör i det föredrag, som är bifogat utskottets utlåtande, d. v. s., när det föreligger medicinska indikationer, har läkaren rätt att företaga fosterfördrivning. Och vidare finns det vissa gränsfall, där hänsynen till barnet blandar sig med hänsynen till modern. Den utredning, som jag här har, visar, att vid 48 lasarett som här undersökts, verkställdes fosterfördrivningar vid 25 stycken under år 1927. Alltså var det vid mer än hälften av dessa lasarett, som fosterfördrivningar verkställdes. Vid dessa fosterfördrivningar har ju läkaren haft skyldighet att anteckna skälen till att fosterfördrivning företagits. Man finner, att i fem fall föreligga vad man skulle kunna kalla rent medicinska indikationer, d. v. s. fosterfördrivning har företagits med hänsyn till modern. Det är i dessa fall antecknat hjärtfel, men i ett fall jämte hjärtfel även nefrit, d. v. s. akut njurinflammation. Men sedan finner man en annan mycket stor grupp av fosterfördrivning i form av abortus provocatus, som företagits vid lasaretten ty det är icke mindre än 23 sådana ingrepp, som äro företagna vid lasaretten i Söderköping, Karlstad, Falkenberg, Vadstena, Mariestad, Sala, Hammarby, Finspong, Sabbatsberg, Eksjö, Växjö och Nyköping. I dessa fall ligger tuberkulos till grund för fosterfördrivningen och därjämte i två fall även nefrit och i ett fall jämte hjärtfel även epilepsi.

Nu vill jag i detta sammanhang erinra herrarna om vad professor Forssner uttalar i det föredrag, som bifogats utskottsutlåtandet. Han säger: »För 20 å 30 år sedan ansågs t. ex. allmänt, att en graviditet hade ett så ödesdigert inflytande på en tuberkulos, att ett avbrytande vore tvingande nödvändigt, om moderns liv skulle räddas. Meningarna ha emellertid förändrats, och nu är det ganska få, som ha denna åsikt.» Icke desto mindre är det så, att i 23 fall anges fosterfördrivningen hava företagits på grund av tuberkulos. Om det är riktigt, som professor Forssner säger, att sammanhanget mellan fosterfördrivning och tuberkulos numera icke ur medicinsk synpunkt behöver upprätthållas, är det säkerligen möjligt att säga, att i dessa fall hava läkarna företagit fosterfördrivning och antecknat tuberkulos som skäl, men i själva verket låtit sig ledas av sociala synpunkter. Man förstår detta så mycket lättare, om man erinrar sig, vilket sammanhang som råder mellan den allmänna fattigdomen och just den här ifrågakvarande sjukdomen, nämligen tuberkulosen. Men här hålla vi oss likväl inom den ram, som utskottet och tidigare även andra kammaren

funnit sig böra angiva såsom den, inom vilken läkarna hava rätt att företaga fosterfördrivning.

Det är ju här en blandning av medicinska och sociala indikationer. Detsamma får man väl säga om det fall, som finnes antecknat i lasarettsjournalen för Uppsala, där det talas om, att fosterfördrivning företagits på grund av psykopati, d. v. s. sinnessjukdom. Jag erinrar herr Björkman, att här är det tydligt, att fosterfördrivning icke skett på grund av hänsyn till modern utan fastmera av läkaren verkställt med utgångspunkt från antagandet, att det barn, som skulle födas, skulle bliva en med sinnessjukdom ärftligt belastad individ. I Ljungby har vidare som motiv för fosterfördrivning antecknats psykonevros hos modern samt idioti och aplasier hos föregående barn. Här är det tydligen icke längre tal om medicinska utan om sociala indikationer. Den ram, som utskottet uppdragit för den tillåtna fosterfördrivningen, är tydligen här närapå sprängd. Men vad säga herrarna om, att man sedan i lasarettsjournalen vid ett av våra vanliga länslasarett finner icke något, vad som helst, som kan leda tanken på en medicinsk indikation, utan att läkaren här försett fosterfördrivningsbeslutet med anteckningen, att fosterfördrivningen är företagen på grund *av sociala skäl*. Den läkare, som gjort denna anteckning, har icke funnit någon anledning föreligga att skriva något om ock löst skäl, såsom exempelvis hjärtfel eller tuberkulos eller något annat dylikt, utan han har rent ut sagt ifrå, att han företagit fosterfördrivningen på grund av sociala skäl. Här har alltså den ram, som man har ställt upp för den tillåtna fosterfördrivningen, fullkomligt sprängts. Den läkare, som det här gäller, har verkställt en fosterfördrivning, där han begått ett uppenbart lagbrott. Jag är ju övertygad, att det är åtskilliga av herrarna, som icke fästa sig vid, huruvida i detta sammanhang man kan tala om ett lagbrott mer eller mindre, eftersom de fosterfördrivningsfall, som företagas runt om i landet, redan nu äro lagbrott. Men jag vill påpeka, att när utskottet ansett sig böra angiva de medicinska indikationerna som tillåtna skäl för fosterfördrivning, bör man också taga hänsyn till, att läkarna numera även börja att öppet i offentliga handlingar anföra sociala skäl såsom motiv för fosterfördrivning.

Jag vill i detta sammanhang citera vad professor Forssner yttrar: »Läkare ha icke alls sällan rådfrågat mig under hand, om jag ej skulle anse berättigat att i ett givet fall avbryta havandeskapet där särdeles ömmande skäl talade därför, men där dessa har varit ganska svagt medicinskt betonade. Jag har ofta funnit läkarens önskan att få graviditeten avbruten i hög grad naturlig och sympatiserat därmed. Men när jag framhållit, att jag arbetade på en klinik, där allt måste ske offentligt, och sagt, att vi således måste motivera till journalen vårt handlande, och att han, som kände kvinnans hälsotillstånd bättre än jag, måste förklara, att det av hänsyn till detta vore nödvändigt avbryta, har min kollega mycket ofta blivit betänksam, och resultatet har blivit, att vi voro fullt överens om att vi gärna ville, men med nuvarande lag icke kunde.»

Alltså, även professor Forssner tycks utgå från att läkarna inte ha rätt att verkställa fosterfördrivning på grund av sociala skäl. Icke desto mindre finner man, som jag nyss påpekade, att i en offentlig handling, journalen för ett av våra lasarett, finnes antecknat om en fosterfördrivning, att den företagits på grund av sociala skäl. Jag behöver inte här göra några gissningar om, vilka dessa sociala skäl kunna vara. Om herrarna läsa professor Forssners föredrag, som är vidfogat utskottsutlåtandet, så finner man där ett typiskt exempel på huru en läkare måste döva sitt samvete för att icke verkställa en fosterfördrivning på grund av sociala motiv. Han pekar på ett sådant fall, där en av tidigare barnsborder utsläpad kvinna med många barn, som är nödsakad att arbeta, begär, att en fosterfördrivning skall företagas.

Ang.
revision av
bestämme-
lserna rörande
de straff för
fosterför-
drivning.
(Forts.)

Ang.
revision av
bestämmel-
sorna rörande
straff för
fosterför-
drivning.
(Forts.)

därför att hon inte vill lämna sin barnskara vind för våg, som hon måhända tvingas göra, därest hon skulle utstå graviditetens arbetsnedsättning. Antagligen har ett sådant fall förelegat, när det gällt den fosterfördrivning, som jag här omnämnde. Jag tror inte, att det är möjligt, att man i fortsättningen liksom nu skall kunna blunda för, huru verkligheten alltmer tränger undan tillämpningen av en redan sedan länge tillbaka olämplig paragraf. Jag skulle gärna här velat nämna namnet på den läkare, som företagit den fosterfördrivning, som jag talade om. Jag föreställer mig nämligen, att i så fall ett åtal icke kan undvikas. Visserligen åtalar man ju inte alla läkare, som redan nu bryta mot lagen, men om man skall utgå från lagrådets och riksdagens utskotts tolkning, är ju *detta* fall brottsligare än de fall, som ofta anföras. Jag har emellertid inte velat nämna namnet på denne läkare och icke heller på det lasarett, som det här är fråga om, i synnerhet som det här gäller en snart pensionsmässig läkare. Jag är emellertid fullt medveten om att anledningen till, att denne läkare skrivit »sociala skäl» och icke vilken medicinsk motivering som helst, kunnat vara, att han velat en gång draga uppmärksamheten på huru läkarna tvingas handla på annat sätt än som lagen bjuder.

Jag tror också det är nödvändigt, att läkaropinionen på detta område kommer i rörelse. Det är ju tydligen ingenting att hoppas av riksdagen i detta fall. Jag känner mig frestad att närmare angiva det fall, som det här är fråga om, men jag vill inte göra det. Skulle däremot någon betvivla, att exemplet verkligen förefinnes, skall jag naturligtvis under hand lämna uppgift om, var denna fosterfördrivning under de av mig angivna omständigheterna företagits.

Herr talman! Med hänsyn till den långt framskridna tiden vill jag icke gå in på andra sidor av det föreliggande problemet utan endast be att få instämma i yrkandet om bifall till den reservation, som avgivits av fru Östlund.

Herr Lundstedt: Herr talman! Som den sist ärade talaren tillade i slutet av sitt anförande, är tiden långt framskriden, och jag får verkligen be om ursäkt för att jag ånyo besvarar kammarens ärade ledamöter med min för tillfället hesa stämma. Men saken är den, att jag skulle vilja till protokollet få antecknade vissa synpunkter på detta ärende, och den enda möjligheten här för är att hålla ett anförande. Jag skall göra det så kortfattat som möjligt.

När en ärad talarinna i detta ämne utmålade såsom någoting avskräckande ett främmande lands lagstiftning, i vilken oinskränkt rätt till abort skulle finnas för varje kvinna, kunde man undra, huru den ärade talarinnan känner sig inför den svenska verkligheten. Det kan ju påvisas med hjälp av tabeller, att beivrande av notoriska fall av fosterfördrivning förekommer ytterst sällan, stundom endast i en kvarts procent av fallen. Det är ungefär detsamma, som om det funnes en oinskränkt rätt till abort, och ändå förfasar man sig inte så mycket häröver. Men man *borde* verkligen taga sig en funderare över detta egendomliga förhållande, att stundom icke mera än en kvarts procent av notoriska aborter beivras. Detta måste sammanhånga på något sätt med fosterfördrivningslagens karaktär. Det kan kanske diskuteras, huruvida icke mot fosterfördrivningslagen finnes anledning till en kritik av helt annat slag än den, som i allmänhet framföres. Med andra ord, jag tror, att det kan vara skäl i att kasta om själva frågeställningen. Jag skulle önska, att man — i stället för att taga den fortfarande existensen av fosterfördrivningslagen till utgångspunkt och fråga sig, om man icke borde undantaga de och de ömmande fallen från lagens område — ställde frågan så här: Se bort ifrån alla särskilda medicinska och sociala indikationer, se bort från alla särskilda humanitära skäl; vad har man väl för grunder för att ens i dessa ordinära, från särskilda ömmande synpunkter frigjorda fall låta fosterfördrivningen vara straffbar? Jag tror, att ett sådant ställande av frågan skulle bli mera frukt-

bringande. Och jag vill säga, att jag ger den ärade talaren herr Björkman ganska rätt i den antydning, som jag tyckte han gjorde, nämligen att det för den praktiska tillämpningen blir svårt att ha en från lagen utsöndrad grupp av fall, som skulle urskiljas genom sociala eller medicinska indikationer. Han syntes, med fullt fog för övrigt, mena, att dylikt vore att giva sig ut på ett sluttande plan. Jag vill emellertid inte säga, att jag direkt skulle motsätta mig en sådan ordning, ty jag tror, att densamma i praktiken snart skulle framtvinga ytterligare »sluttningar», till dess att utjämning inträdde genom fosterfördrivningens strafffrihet oberoende av alla slags »indikationer».

Vad är det nu för skäl, som kunna ligga i bakgrunden och motivera, att man överhuvud taget skall straffa fosterfördrivning? Jag vill då till undvikande av missförstånd först säga, att jag från diskussionen undantager alla fall av fördrivning av foster på ett visst, mera långt framskridet stadium. Jag skall inte närmare gå in på hithörande synpunkter. Men det är ganska klart, att i ett långt framskridet stadium ter sig en fosterfördrivning mera besläktad med ett barnamord än på ett tidigare stadium. Jag pläderar alltså här icke för att upphäva straffet för alla slag av fosterfördrivning. Men jag pläderar för ett fullkomligt upphävande av straffet för all fördrivning av foster, till dess att detta hunnit ett visst mera utvecklat stadium. Hur gränsen närmare bör bestämmas är en sak, som det inte tillhör mig att avgöra, utan den frågan måste bli beroende på en allsidig utredning.

Jag frågar nu: Vad har man för skäl att åberopa som stöd för straffets bibehållande i de fall, som äro fria från alla ömmande omständigheter? Det synes — om man läser de handlingar, som här föreligga i tryck, och de ytt- randen, som numera pläga meddelas i denna angelägenhet — som om nativitetshänsynen alldeles har trängts i bakgrunden och praktiskt taget icke längre åberopades. Hela frågan belyses på ett ganska klart sätt av herr Björkmans anförande, såvitt däri framträdde hans åsikt om fostrets rätt till liv, och betydelsen för denna fråga av en sådan rätt. Nu är jag emellertid rädd att jag inte kan citera den ärade talaren ordagrant, ty jag har inte gjort några anteckningar. Jag skall därför lämna herr Björkman och i stället taga upp ett tryckt anförande, som gör mig lika god tjänst, nämligen det av herr Voug- tidigare behandlade föredraget av professor Forssner, vilket finnes tryckt i utskottsutlåtandet. Professor Forssner hävdar, att fosterfördrivning skall vara straffri i en del fall, beroende på vissa medicinska och sociala indikatio- ner. Den delen av hans anförande har dock för mig icke något större intresse. Det intressanta i professor Forssners föredrag är den utgångspunkt, varpå det hela vilar. Han säger så här: »Står man på den rättsåskådningen, att fostret ej har någon egen rätt till liv, är problemet lätt att lösa. Då behövas inga lag- paragrafer alls.» Fostrets rätt att leva skall sålunda vara grunden till foster- fördrivningens kriminalisering. Utan denna utgångspunkt finnas inga skäl för att fosterfördrivningen skall straffas. »Lika litet», säger professor Forss- ner, »som en kvinna icke begår någon brottslig handling genom att låta draga ut en tand, även om den är frisk, lika litet gör hon det, om hon låter taga ut sitt foster.» Tyvärr blir saken nu icke så enkel vare sig för professor Forssner eller hans likasinnade, de må vara jurister eller lekmän. Ty de tro alla ohejd- dat på denna fostrets underbara rätt att leva. Därigenom blir frågan för dem ytterst komplicerad. Nu gäller det att sätta hela rättighetschimären igång. Det gäl- ler att med utgångspunkt från denna fostrets rättighet fråga, om överhuvud icke allt borttagande av foster måste vara straffbart. Det är ju dock alltid en rättighetskränkning! Men å andra sidan, i vissa fall måste ju förnuftigtvis fostret utan straffrisk kunna fördrivas! Jurisprudensen har emellertid en out- sinlig arsenal av hjälpmedel för alla konflikter. Här inför man begreppen rättsstridiga och rättsenliga handlingar. Också om man naturligtvis inte kan

Ang.
revision av
bestämmel-
serna rörän-
de straff för
fosterför-
drivning.
(Forts.)

Ang.
revision av
bestämmel-
sorna röran-
de straff för
fosterför-
drivning.
(Forts.)

få kränka fostrets rätt genom *rättsstridiga* handlingar, så kan man väl få göra det genom *rättsenliga* handlingar. Och så letas det ut ur molnen, vilka handlingar som äro rättsenliga och vilka som äro rättsstridiga, en begreppsdistinktion, som bevisligen är den rena orimligheten.

Det gäller emellertid att se kallt på denna fråga, utan allt känslopjunn om fostrets rätt att leva. Människorna själva ha ingen rätt att leva. Men vi ha självbevarelsedrift, och den blir bestämmande för våra lagar. Vi ha i allmänhet det mest intensiva intresse att få leva. Det är detta, som är drivfjädern i hela samhällsmaskineriet. Detta människornas allt annat överskyggande intresse har man genom allehanda psykologiska procedurer, som jag här icke skall vidröra, i sin fantasi upphöjt till en gudomlig rätt att leva. Genom denna *förväxling* möjliggöres en analogi mellan människa och foster: båda skola ha rätt att leva. Det som i *verkligheten* låg under fantasien om människans rätt att leva, det går dock icke att analogisera på fostret.

Herr Björkman sade, att så snart det finns ett liv bör det skyddas av samhället. Redan herr Vougt androg ju häremot sådana exempel, att det icke rätt gärna torde vara möjligt för herr Björkman att kvarstå på denna ståndpunkt. Jag kan emellertid gentemot herr Björkman taga ett annat exempel. Vi klippa ibland våra naglar. Sådant är väl också högst brottsligt? Jämväl naglarna leva och växa. Då skola väl också de ha rättighet att leva? På dem har man dock inte applicerat den gudomliga rätten till liv.

Talet om fostrets rätt att leva kunna vi i detta sammanhang tryggt lämna ur räkningen. Därmed faller också tanken, att man genom några (rättsstridiga) handlingar skall kunna kränka fostrets rätt att leva. Hållbara skäl för kriminalisering av hithörande handlingssätt torde överhuvud icke kunna förebibras. Förvisso vill man hävda att fosterfördrivning är ett handlingsätt, som upprör mängdens rättskänsla. Men då får man göra klart för sig, att »rättskänslan» här just sammanhänger med den falska uppfattningen, att fostret har rätt att leva. Det är klart, att, om man har den åsikten, att fostret har en rätt att leva, då måste det vara stötande för rättskänslan att taga livet av det. Men om denna fantasifulla chimär om fostrets rätt till liv undanröjes, då försvinner därmed den egentliga grunden för denna rättskänsla. Naturligtvis är rättskänslan mot fosterfördrivning jämväl en följd av det allmänna medvetandet om att fosterfördrivning under sekler har varit kriminaliserad, att den sedan gammalt betraktats såsom någonting brottsligt. Det är emellertid uppenbart, att en på detta sätt grundad rättskänsla emot fosterfördrivning icke förnuftigtvis kan i längden åberopas som skäl för straffbudets i fråga bibehållande.

Jag tror alltså inte, att man kan utleta några grunder för bibehållande av straffet för fosterfördrivning. Men väl finns det starka skäl för upphävande av denna farliga, med tragiska följder behäftade lag. Jag behöver här icke närmare ingå på, vad som är allmänt känt, hur kriminaliseringen leder till det hemlighetsfulla kvacksalveriet och till den psykiska depressionen, allt ägnat att nedbryta de olyckliga offren.

Jag vill också säga till dem, som särskilt intressera sig för en sådan sida av saken, att denna lag har rätt mycket karaktär av klasslag. För damer i mera förmögen ställning är det en mycket lätt sak — jag vet inte, hur det ställer sig här i Sverige, men en resa till Köpenhamn eller Berlin är ju i allmänhet blott en ekonomisk fråga — att på det mest vederhäftiga och riskfria sätt bliva befriade från ett foster. Denna möjlighet ha i allmänhet icke kvinnor, som tillhöra de breda lagren av folket.

Jag återgår till de tabeller, som jag i början antydde. Vi se av dessa tabeller, som äro hämtade från allmänna barnbördshuset i Stockholm, att blott omkring en halv procent — jag har inte gjort någon exakt beräkning — av notoriska fall bliva beivrade. Det kan givetvis icke förhålla sig så, att stadsfiska-

lerna icke ha reda på, att missfall i allmänhet äro beroende på abort. De kunna alltså få upplysningar på barnbördshusen. Alla dessa fall äro sålunda notoriska, men några förhör anställas likväl icke. Vill man inte nu, att lagen skall upphävas, då måste man väl, eftersom man i egenskap av lagstiftare inte vill att lagen skall upphävas, se till, att den verkligen tillämpas, icke blott i en halv procent utan i hundra procent av klart misstänkta fall. Det är av vikt att lagarna, bakom vilka ju ligger lagstiftarens auktoritet, upprätthållas, och att inte, såsom i avseende å fosterfördrivningslagen, det rena skojet bedrivs med dem. Jag frågar därför denna kammare, om kammaren verkligen vill intaga en ståndpunkt, som måste innebära en uppfordran till våra stadsfiskaler att anställa formliga razzior på barnbördshusen och i hemmen. Situationen är ju den, enligt vad utredningen giver vid handen, att nästan alla svårare missfall bero på fosterfördrivning och sålunda innefatta sannolika skäl för brottsligt handlande. Snart sagt alla kända missfallskvinnor i landet skulle tagas i förhör av kriminalpolisen!! Detta är såvitt jag kan se konsekvensen av ståndpunkten, att lagen skall bibehållas, vilken ståndpunkt man nu här utgår från utan att synas reflektera över dess ohållbarhet.

Här är ju nu inte fråga om att omedelbart införa en lagändring. Första kammaren har ju redan avslagit det hela. Men det skulle ju kunna tänkas, om det bleve en stark majoritet i denna kammare för en motsatt ståndpunkt, att detta skulle kunna, såsom det antydde av herr Lindqvist i Halmstad, vara en press på justitieministern att, trots medkammarens beslut, sätta igång med en utredning. Från min sida är det tills vidare endast fråga om att få till stånd en fullkomligt förutsättningslös och allsidig utredning. Det enda av de förslag, som jag kan gå med på, är fru Östlunds reservation, som går ut på en sådan utredning. Jag tycker, att det är så mycket förebragt i en mängd avseenden, att man knappast kan motsätta sig detta utredningskrav. Jag skall därför be att få instämma i fru Östlunds reservation, men jag skulle önska få bort uttrycket »i folkhälsans intresse». Det är ju klart, att alla lagar stiftas i samhällsnyttans och därmed även i »folkhälsans» intresse. Men »folkhälsans» intresse kan möjligen missförstås och betraktas såsom en särskild inskränkning, som jag för min del inte kan vara med om. Alltså ber jag, herr talman, att få instämma i fru Östlunds reservation, undantagandes orden »i folkhälsans intresse».

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den av fru Östlund avgivna vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) bifall till det yrkande, som under överläggningen framställt av herr Lundstedt; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lagändring för möjliggörande av till tvångsarbete dömd psykiskt abnorm persons intagande å förvaringsanstalt; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 6.30 e. m. för att åter sammanträda kl. 8. e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.

Tisdagen den 16 april.

Kl. 8 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr statsrådet *Wohlin* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 229, angående beredande av stöd åt insättare i vissa sparbanker m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 2.

Justerades protokollsutdrag.

§ 3.

Till bordläggning anmäldes:

bevillningsutskottets betänkande, nr 19, i anledning av väckt motion om lindring i skatten för arv eller gåva, som tillfaller sammanslutning för religiöst-sedligt ändamål; och

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, med anledning av väckt motion angående tillsättande av trafikpoliser i de olika länen.

§ 4.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

err *Wallerius*, *Weibull*

under 2 dagar fr. o. m. den 17 april och
, 7 , , , 17 , .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 8.3 e. m.

In fidem
Per Cronvall.